Secrétariat Permanent de la
Stratégie de Réduction de la Pauvreté
(SP-SRP)

Centre d'Etudes des
Langues Guinéennes
(CELG)

Kuma sun k'a bɛn nanfoloko ni mɔɔya dɔsiiɲa ma Laginɛ

Kunfabɔ, lamiiri anin lafaamuyalilan

Maninkakan na dalamida

Kalatii : Dr. James G. Bennett

Dalamidabaa : Mamadou Camara

2005 Sanwuye

Salamaka (sommaire)

Lafɔlɔ (introduction) ... 3
Maninkakan na dalamida kuma fɔlɔ (introduction à la traduction maninka) ... 5
1 Lɔnniya jubila (les notions de base) ... 7
1.1 Sabati (le développement) ... 7
1.2 Bolokolonɲa (la pauvreté) ... 8
1.3 Jatekɔrɔsi (la statistique) ... 9
2 Nanfoloko polotiki (la politique économique) ... 11
2.1 Nanfoloko ɲakunba don polotiki (la politique macro-économique) ... 11
2.1.1 Fodoba nanfolo (les finances publiques) ... 13
2.1.2 Wodiko polotiki (la politique monétaire) ... 14
2.2 Bolonnakalu [sɛkitɛrilu] la polotiki (la politique sectorielle) ... 15
2.2.1 Sɛnɛkɛ ni damansen (l'agriculture et les mines) ... 17
2.2.2 Yisininko [lɛndusitiri] (l'industrie) ... 19
2.2.3 Makolaɲalu (les services) ... 20
2.2.4 Kɔnɔmi fodoba muran (l'infrastructure économique) ... 21
2.3 Fodoba dimitarasɔn (l'administration publique) ... 22
2.4 Piriwe [kunkelen] bolonnaka (le secteur privé) ... 22
3 Mɔɔya dɔsiiɲa [mɔɔya polotiki] (la politique sociale) ... 23
3.1.1 Jiwodon karan (l'éducation) ... 23
3.1.2 Kɛndɛya [sɛnteya] (la santé) ... 26
3.1.3 Silako (l'infrastructure routière) ... 30
3.2 Sikirite sosiyali [magbɛnnin tɔn – laholiya tɔn] (la sécurité sociale) ... 30
3.3 Sosete siwuli [dɛnkomaɲɔɔya] (la société civile) ... 31
3.4 Naɲɔɔya [sawura- tunkun] (l'aspect genre) ... 32
4 Duɲakɔnɔdɛmɛnɲɔɔya [kooperasɔn ɛntɛrinasɔnali] (la coopération internationale) ... 32
5 Kandaya (la gouvernance) ... 33
Kunfabɔ dinkirabalu (les principales sources d'information) ... 36
Duɲadɔtɛɛ kalamadantɛɛ (notes biographiques) ... 37
Kumadennu batɔnbɔn (liste des mots-clés) ... 38
Karanbaa la yamari (notes du lecteur) ... 41

Lafɔlɔ (introduction)

Kafa nin sɛbɛ kun de, ka jama la faamuya miiridɔko ni lɔnniyalu la, k'a bɛn Laginɛ Erepibiliki la nanfoloko n'a mɔɔya dɔsiiɲa ma. A lawulinin de, ka kafa labil'a karannalu sawo dɔ, min di kɛ alu kunfanbɔfen di, k'alu hankililamiiri anin k'alu lalɔnniya nanfoloko ni mɔɔya lasabati tunkunnu na, katɛrɛtɛ, k'a bɛn bolokolonɲa kɛlɛ duu ma.

Kafaden nin kunlɔnin nanfoloko ni mɔɔya dɔsiiɲa kolatɛɛlu le la, anin jama hankili lagbɛngbɛnbaalu (mɛɛrilu, alimaminnu, kibarodɔjawolalu, lakaranninnalu (karamɔɔlu)…) anin baaramɔɔ minu bada duurenɲa sabatidɔkolu bɛɛ dɔ, katɛrɛtɛ minnu ye balikukaran dakunnu dɔ. wo latanbi kɔ, kafa nin kan ɲe jamana den bɛɛ ladɛnin ne ma, k'alu lalɔn k'a fɔ k'alu la dahamun fanbaa dunnin alu yɛdɛ le la. Wole sababu la, kafa nin di na dalamina jamana kan siyaman dɔ.

Kafa nin bɔnin kolakɔrɔsi le dɔ, ka fadan a sɛbɛbaa la londanɲa kundɔsudunnu na jamana kɔnɔ, san loolu ninu kɔdɔ (2004-2005), a ka dɛmɛnni kɛ minnu dɔ, hankili ɲuma, lɔnni ni senkoya la, k'a bɛn bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ lamiiri n'a lawulɨɲa ma (SRP). Baaralasii siyaman minnu kɛda bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ wo latɛɛ n'a yamari dɔ Gbufaranaman bolo, 2002 sanwuye karo la, Laginɛ la mɔɔ suwandininnu ni alu dɛnkomaɲɔɔ minnu bɔnin kɔkan, wolu la ɲɔɔnfamuya ma nɔɔya tuma bɛɛ, k'a bɛn, a siyamandɔ, a miridɔko ni a kumadennu ma. A tɛ de k'a fɔ ko sɔbɛ ma don ɲɔɔnfamu ni ɲɔɔnnalɔnko la. Sobɛ wo tɔɔmasere le kɛda, ka bolofadan kurupu kelen na (Groupe Thématique Culture et Communication) min di kundɔfulen di bɛɛ ma k'a bɛn ɲɔɔn na naamunnu famuya ma. Kuru wo dun ka sɛbɛli siyaman kɛ k'a bɛn bolon wo ma. Kuru kelen wole lɔdiya makafoda, k'a kɛ lafamuyali tɔn di k'a lasii SRP tɔnba senna (SP-SRP), k'a bɛn lalɔnnini kɛwalilu ma. Tɔn wo bada baara kosɔbɛ, a nɔ ma majɔ konin, halibi, SRP la polotiki ma ban faamunna a ɲa ma, katɛrɛtɛ mɔɔlu bolo, bolokolonɲa diinin minnu na, anin fanan k'a bɛn ɲɔɔnkunfanbɔ ladɛlu ma, minnu ye makilila bolonnaka ni mirindilaka tɔnbolonnu ni ɲɔɔn tɛ.

Kumaden ɲalatɔnbɔnnin minu ye kafa nin kɔnɔ, wolu bɛɛ bɔnin sɛbɛ le kɔnɔ, min ɲe bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ ba di (Document de Stratégie de Réduction de la Pauvreté: DSRP).- wole tɔɔ, k'a ta kɔrɔsi yɛdɛ kan konin – a ye kumaden batɔnbɔn ne di, bɛɛ kakan ka min lɔn k'a kɔdɔ lɔn, mɔɔ wo mɔɔ, n'i y'a fɛ ka do fɔ haman k'a kɛ Laginɛ nanfoloko n'a mɔɔya dɔsiiɲa dɔ. Kafa sɛbɛbaa ka haminnanko fila le gbɛngbɛn ɲɔɔn fɛ: a fɔlɔ, kumadennu faranfasiya k'a lagbɛ, k'a famun nɔɔya bɛɛ bolo; a filanan, ka kumaden kelen kelenna bɛɛ misali Laginɛ ta kun na. Famuya lanɔɔya wo sababu la, kalatii ka tunkun dolu to a dɔ, iko minnu ye lɔla kumadennu bɔdiya (alu kɔrɛ) ma, alu tanin lɔnnin min kan ani alu faranfasiya lakɛndɛya k'a bɛn jamana mirindi ni a naamun kelen kelenna bɛɛ ma. Wo bolo wo ma, a k'a wasakun kundɔfulen ne dɔ, kumaden lɔn tɛ ɲa min kɔ, famuyali tɛ se ka kɛ min kɔ. Kɛwaliya dɔ, kafa nin ɲe senta fɔlɔ le di k'a bɛn lɔnniya dɔsen ni a lawankan ma, a kɔnɔko ta kun na.

Saada filanan dɔ, kafa nin dalamidanin Laginɛ kan saba le dɔ: Sosokan, Fulakan ani Maninkakan, mɔɔlu bolo, minnu ɲe kanko ɲaɲinin kunna, Laginɛ kannu nako ye ɲaɲininna santiri min na (CELG) n'a ye Konakiri inivɛrisite la. Wo kun na, baaralasii siyaman ne kɛda, alako ka dalamida ninnu nabɛdɛya ani ka kafa kɔnɔko bɛn mɔɔlu haminanko ni alu dinkira dɔ ko ma, banin kafa sɛbɛnin alelu le ɲɛ. Wo sila wo fɛ, an ka ankɛti fɔlɔma kɛ kafa famuya la a karanmɔɔlu bolo, an'a nafa la mɔɔlu kan. Ankɛti wo k'a yida k'a fɔ k'a famuya nɔɔman adun a tɔnɔ kabon a karanmɔɔlu kan. Wo dɔ ikɔ, ankɛti k'a yida k'a fɔ ko arajo yiriyarali ye lamɛnna

kosɔbɛ mirindi saba ninnu mɔɔlu bolo; ale l'e kundɔfulen siyaman dila jamanadennu ma, jamana nanfoloko ni a mɔɔya dɔsiiɲa kan. Wole k'a yida, k'a fɔ ko an ta lɔnnin kɔdɔman min ɲe yen, wo ni a kuda ninu bɛɛ le kakan ka don ɲɔɔn na, saa jama la famuya di kamali nin polotiki bolo ma.

Alimannu na dɛmɛnin tɔnbolon min tɔɔ ko GTZ, wole ka kafa nin n'a fɛko bɛɛ ladɛnin nanfoloko donin ta. Tɔnbolon nin ta minata la, kafa nin ɲe baarafen ne di, min di mɔɔlu kunfanbɔ, k'alu lalɔnniya ani k'alu lafamuya sabati n'a dɔko bɛɛ ladɛnin kan, mirindi saba ninnu kɔnɔ, ale nin minnu ɲe baaraɲɔɔya ma Laginɛ: Kɔɔjidalanfan (Basi Ginɛ), Fuuta (Mɔyɛni Ginɛ) anin Gbɛkanna (Hooti Ginɛ). K'a bɛn Tukɔdɔla kannu ma, kafa dalamida wolu dɔ, wo fanan bada lasidi nata dɔ.

Kafa sɛbɛbaa ko, ko a ye baraka bilala a dɛmɛnbaa bɛɛ ɲɛ, katɛrɛtɛ: M. Peter HILLEN, wole ye bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ kɔdɔbinbin porojɛ kuntii di, k'a majii Laginɛ Pilan Minisiri dafɛ; El Hadj Mamadou SOW, Sekeretɛri Deta kɔdɔ le wo di Pilan na, k'a majii Kɔnɔmi ni Finansi Minisiri dafɛ; Ibrahima Sory SANGARÉ, wole ye bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ tɔnbolon (SP-SRP) kuntii di; Cheick A. Tidiane DIALLO ani Abdoulaye BEYE, wolu ye surunalisi le di SRP gbara kɔnɔ, min ɲe kibaro dɔjawola baaraɲɔɔlu ni ɲɔɔn tɛ; Mamadou CAMARA, Abdallah DIALLO ani Djibril BATCHILY, porofɛsɛɛri le wolu di ani lɔnkoɲaɲinnalu, kannu ta kunna, Laginɛ kannu nako ɲaɲinin fanba la (CELG), Konakiri karanso sandɔba la (Université de Conakry); Bern HEINE ani Matthias BRENZINGER, porofɛsɛɛri le wolu fanan di ani lɔnkoɲaɲinnalu, Afiriki la ko ɲaɲininkaran soba la (Institut des Etudes Africaines) Kɔlɔɲi karanso sandɔba la (Université de Cologne); Kathrin ROTHHAAS, wo ye senkolaya dɛmɛnninna le di, duɲa polotiki ɲaɲinin bonba la (cabinet «International Policy Advising» IPA) aliman jamana kan, Kɔlɔɲi. Ko mɔɔ wo mɔɔ, kunda la janɲa n'a la sudunɲa dɔ, min bɛɛ ka do kɛ kafa nin na ko dɔ, baraka ye bɛɛ ɲɛ ani koɲumalɔn foli kɛrɛ-kɛrɛnin.

Ko a bada duwawu kɛ fanan ko minnu bɛɛ di na alu makobɔ kafa nin na, k'a famunkoɲuma di bɛɛ ma, ka kan ni siifadi gbɔsɔnkɔ bɔ alu ni ɲɔɔn tɛ, alu ye Laginɛ la polotiki ɲaye k'a bɛn nanfoloko ni mɔɔya dɔsiiɲa ma, ka bɛn ni kanbɛn sabati.

Dr. James G. BENNETT
Kɔlɔɲi Karanso Sandɔba
2005 sanwuye

Maninkakan na dalamida kuma fɔlɔ (introduction à la traduction maninka)

Kafa nin dalamida dɔ, an ka kuma bɛn de kalatii la sɛbɛli ma, k'a bɛn fanan kan n'a dɔko ma, a n'a la kolo jate k'a bɛn kodɔfɔɲa kuda ma, min ni maninkala kɔdɔman fadannin.

Ko kuda dɔfɔ wo dɔ, a kɛɲa min diyada andelu ɲɛ, wole ye k'i bamafa kumadennu makafo anin alu dɔwara naralannu na, k'alu fanan kɛ alu ta kuma kuda di k'a bɛn ko kuda wolu ma. Wo bɛɛ n'a ta, an b'a mafɛlɛ fan min, k'a lɔn ko an na kuma kuda nin kɔdɔ gbɛnin tɛ kosɔbɛ, an di kumaden wo ta kan gbɛdɛ dɔ, k'a fɔ ɲa ma, maninkalu bɛɛ di se a fɔla ɲa min k'a faamun. Misali dɔ, kumaden minnu ye fɔla Faransikan dɔ ko: “banque, syndicat, sida, VIH anin wolu ɲɔɔndɔlu”, an ka wolu dalamida sinka Faransikan ne ma: “banki, sɛndika, sida, VIH, anin wolu ɲɔɔndɔlu”.

Sɛbɛli ta kun na, sɛbɛsun kuda min tanin jamana bolo, wo bada wo ko lanɔɔya kosɔbɛ. Filagbara bɛɛ bada bɔ an na sɛbɛli dɔ, siiratalu la kun na, fo gb kelen; kansii bɛɛ bada bɔ siiralannu sɛbɛ dɔ, iko ɲa nin ma:

Dy (dyaado)	→	j (jaado)
Gb (gbengbede)	→	gb (gbengbede)
Ny (nyanyininin)	→	ɲ (ɲaɲininin)
Ty (tyekèda; tyèndèya)	→	c (cekɛda; cɛndɛya)
Ö (könömi)	→	ɔ (kɔnɔmi)
È (gbè kènè)	→	ɛ (gbɛ kɛnɛ)

Sɛbɛden tɔlu siiɲa kɔdɔman ma mafalen. (sɛbɛsun dafanin ɲe kafa makafo dɔ.)

A kundon ɲe min di, an lanin a la k'a fɔ ko hankili la baara ni fɛ tɛ fadanna. Wole kosɔn, an bada an kannadi kafa nin karanbaa bɛɛ ma, k'an magbɛn hankili saniman ani lalili nafama la, alako an na baara nin di tanbi dɔkɛnɛla, k'a nafa lasiyaya.

Mamadou CAMARA
Dalamidabaa
Konakiri karanso sandɔba
2005 sanwuye

Maninkakan sɛbɛsun kɔdɔman n'a kuda

Sɛbɛsun kɔdɔ	Sɛbɛsun kuda
a	a
b	b
d	d
dy	j
e	e
è	ɛ
f	f
g	g
gb	gb
h	h
i	i
k	k
l	l
m	m
n	n
ny	ɲ
o	o
ö	ɔ
p	p
r	r
s	s
t	t
ty	c
u	u
w	w
y	y

1 **Lɔnniya jubila** (les notions de base)

1.1 **Sabati** (le développement)

Sabatibaliya (le sous-développement)

Duɲa bolo ma, a di fɔ jamana ma k'a ma sabati, ni katɛrɛ a sɔdɔnko kadɔɔ duɲa sɔdɔnko di mɔɔ kelen ta kun na. A di la jamana ɲɛfɛtaabalilu kan, ni katɛrɛ a sɔdɔnko ma duɲa sɔdɔnko tala lase, 50%, mɔɔ kelen ta kun na.

Nanfoloko lasabati (le développement économique)

Kɛwaliya l'e wo di, jamana y'a sɔdɔnfen n'a la makolaɲa makafola min dɔ.

Sabati mafanin (le développement durable)

Sabati kɛɲa le, min ɲ'i kadanna ka bi makolu laɲa, hali wo ma ko tiɲɛ faadɔkɛ nabaatɔlu la makolaɲa ma. Sabati mafanin ɲe dankun ne di, kurufa n'a la nanfoloko, a n'a laminindinkira dɔko bɛɛ ye ɲɔɔn kunbɛnna min dɔ. Sabati mafanin ɲe tunkun minnu nakandala, wolu l'e nanfoloko laɲa, mɔɔya la ɲɛtaa ani laminindinkira lakisi; ka tunkun saba wolu labila ɲɔɔn ma, saniɲa dɔ.

Tuma siyaman dɔ, polotiki minnu lɔnin sabati mafanin kɔdɔta kɔdɔ, wolu ye min magbɛlɛyala, wol'e a fɛrɛ n'a baarafennu di, minnu d'a kɛ, sabati mafanin di kɛ bɛɛ haminanko di, katɛrɛ tɛ wulakɔnɔ mɔɔlu ma, wolu minnu fanka latɛɛnin. Bamafa kɛnin fanan polotiki wolu lamiriɲa, alu lawaliɲa, alu kɔgbɛngbɛnɲa ani alu kɔfiliɲa kan; ɲina ma kɛ alu natamida (porokaramun) ani alu tonbolonnu kɔ.

Mɔɔya lasabati tɔɔmasere (l'indice de développement humain I.D.H.)

Loni (ONU) ka tɔɔmasere nin nadan ne, k'a kɛ sumaninfen di, jatemina di se kɛla min na, k'a bɛn jamanalu la ɲɛfɛtaa ma mɔɔya lasabati kun na; k'a kɛ fanan, ka nanfololakalu tɔɔmasere dafa, i ko jamana kɔnɔ sɔdɔnfennu (PIB). Mɔɔya lasabati tɔɔmasere ladannin k'a bɔ kɔrɔsi saba le dɔ: simaya (simaya natalamiri sɔdɔn tuma), lɔnniya (karanbaliya senkan k'a bɛn balikulu kasabiya ma, ani lɛkɔliladon muumɛ senkan) ani dahamun jate (jamana kɔnɔ sɔdɔnfen ɲaama mɔɔ kelen ta kun na). A kasabiya ye bɔla jamana 175 (cɛmɛ ni biworonwila ani loolu) le ma. K'a bɛn mɔɔya lasabati tɔɔmaserelu ma, Laginɛ ye jamana 157^{nan} (cɛmɛ ni biloolu ni woronwilanan) ne di, jamana 175 wolu tɛma, san 2001 na.

Bolokolonɲa jateminalan (l'indicateur de la pauvreté humaine I.P.H.)

Tɔɔmasere nin jate ye bɔla PNUD (Loni la sabati kɔdɔlɔ natamida, n'o tɛ porokaramun) le bolo, k'a bamasii mɔɔya lasabati dɔ kolu kan. A ye kɔrɔsi midala mɔɔlu cɛmɛdɔyasii ma, minnu ye sala, alu ma san binaanin kamali; cɛmɛdɔyasii minnu ma karan; ani jamana kɔnɔmin (n'a ye a nanfoloko di) ye makolaɲa minnu kɛla, k'a bɛn tunkun saba ninnu ma: mɔɔ cɛmɛdɔyasii jate minnu tɛ labitanin dandali sɔdɔla; minnu tɛ pɔnpelaji sɔdɔla, ani denin san loolu sɔdɔnbali cɛmɛdɔyasii jate minnu ye makɔsɔla kɔnkɔ bolo.

Duɲadɔtɛɛ la saniɲa (la qualité de vie)

Siidɔko le wo di, jamana sabatininnu kɔnɔmɔɔlu ye min makaninna, bɔnɔmakasi kun na, k'a bɛn tɔɲonnu ma, minnu ye bɔla sɔdɔnfenko lawuruki kojuuya dɔ.

Wuruki senkan (le taux de croissance)

Kodɔfalin de (damayɛlɛ, damajii haman damasii) tɔɔmasere kelen na kun na, fondan kelen natɛɛnin kɔdɔ, k'a cɛmɛdɔya sii, k'a bɛn tɔɔmasere wo jate midanin ma, kabii fodan natɛɛnin wo damina. Kundɔfalin siyaman n'e wuruki jatemida dɔ: k'a lɔn kodɔfalin bada kɛ baa, a ma kɛ; kuntelen juman dɔ (damayɛlɛ baa, damajii); senkan juman na?

1.2 Bolokolonɲa (la pauvreté)

Bolokolonɲa (la pauvreté)

Siifadi le wo di, mɔɔ kelen n'o tɛ kuru bolokɔnɔko ladɛsɛnin min dɔ, foo k'alu kaɲa alu musakalu lakɛla, sɔdɔnfen ni makolaɲafennu na, minnu kɔtanɲa tɛ alu siidiya dɔ. San 1990 la, Banki Mɔnjali ka bolokolonɲa kɔdan sii, k'a bɛn dala kelen ma, kunkelen ɲɛ, tele kelen kɔdɔ.

San 1994-95 la, Laginɛka 40,3% tɛrɛ ma Banki mɔnjali la dan siinin wo lasɔdɔn, ni wo ye bɛnna $300 ma san kɔdɔ mɔɔ kelen ta kun na. Wo waati wo la, bolokolonɲa gbɛ nɔntɔn tɛrɛ bada mɔɔ 62% lasɔdɔn Haute Guinée (Laginɛ gbɛkan jamana dɔ); 51% Moyenne Guinée (Futa jamana dɔ); 42% Basse Guinée (kɔɔjidala jamana dɔ); 33% Guinée Forestière (tukɔdɔ jamana dɔ); 7% Kɔnakiri kɔnɔ. Kɔrɔsi kɛd'a ma k'a fɔ, 20% minnu fanan na bolokolonɲa dannatanbinin, wolu la domunnin ma tɔlu la domunnin 7% bɔ. 20% minnu fanan na bannaya makɛnɛnin, wolu le ye jama la domunninfen 47% domunna. Ni mɔɔ k'a min'a wanwan n'a sintilu ma, bolokolonɲa ye yɛlɛman-yɛlɛmanfen ne di. A madɔɔya ye bɔla tuulagbɛlɛya le dɔ, ko bɛɛ kun na, ani fɛɛrɛ lamirininbaa, min di se a makadila tuma bɛɛ, k'a bɛn a sawura ma.

Bolokolonɲa tunkunnu (les dimensions de la pauvreté)

Kolo kɛɲa: Jatemida bolo ma, bolokolon dennu 28% n'e ladonna lɛkɔli la, k'a sɔdɔn fentii den wolu 64% n'e ladonna.

Kɛndɛya: 20% minnu bolokolonɲanin katanbi, wolu fanan dɔ, 12% l'e wala wisiti la labitanin n'alu jankaroda; k'a sɔdɔn, 20% minnu bannayanin, wolu dɔ, 50% ni kanfen ɲe wala labitanin n'alu jankaroda. Den na kɛndɛya ani denna la karan, wolu bilanin ɲɔɔn dɔ. Denna jate min ɲe bɔnɔla a den dɔ karanbalilu dɔ (wakelen dɔ, 112); wo tala tɛ bɔnɔla karanninnu dɔ (wakelen dɔ, 61; EDS-1999).

Bolokolonɲa baju (les facteurs de la pauvreté)

Bolokolonɲa ye bɔla kɔnɔmi siiɲa le dɔ. Wo bolo ma, sika kɛnin k'a fɔ, ko gufaranaman kɛ ka nanfoloko muumɛ lakudu a kelen bolo kɔnɔ, san janbaa taminin, ko wol'e Laginɛ la bolonkolonɲa bajulu dɔ bonbabaa di.

Kɔrɔsi kɛnin fanan, k'a lɔn, ko makolaɲa mɔɔlu fanan dɔtalaɲa jamana kɔnɔ, wo fanan di se kɛla bolokolonɲa baju do di. Misali dɔ, Kɔnakiri jama ma laginɛka 20% bɔ; kɔni, Konakiri le ye Laginɛ dɔɔtɔrɔba 48% labarala; ani tinkɔdɔsii dɔɔtɔrɔ mosolu 51%; ani dandalikɛ dɔɔtɔrɔ mosolu 39%.

K'a bɛn kekɛdalu la ko ma, difaransebaa le fanan ɲe wo dɔ, sobaalu ni somisɛnnu tɛ.

Kɔrɔsi kelen wole fanan ɲe, k'a bɛn borifenko ma. Somisɛnnu na, kɔnso (watiri) ye denbaya 0,4 ne bolo; ka wo la Kɔnakiri ta 11% ma, ani so kunba tɔlu ta 6% (EIBC, 1994/95).

Solu bolotɛɛ ɲɔɔn na, jamana fan dolu dɔ, ani mɔnbilisara (taransipɔri) la wara, wo fanan ɲe bolokolonɲa baju do di.

Wodi muu lasɔdɔnko, siidinkira la soro, ani gbɛrɛ-gbɛrɛ minnu ye bela jamana laminin dɔ; wo bɛɛ fanan ɲe bolokolonɲa baju do di.

Kaɲabaliya (la disparité)

Fennu bɛnbaliya l'e ɲɔɔn ma alu siiɲa dɔ, n'o tɛ alu dɔkaɲabaliya; misalidɔ, nanfoloko kun na, mɔɔya kun na; siidinkiralu lakaɲabaliya, sɔdɔnkolu lakaɲabaliya, n'o tɛ, mɔɔlu lakaɲabaliya, kɛ ni mosoya kun na.

Bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ (la stratégie de réduction de la pauvreté S.R.P.)

Bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ (SRP) ye fɛɛrɛ le di (nata dɔssiinin, ani kɛwaliya lawulininnu, k'a bɛn nata wolu mafa ma) min lɔnin sabati tunkun bɛɛ ma, k'a bɛn nanfoloko lajidiwa ma, ka bolokolonɲa madɔɔya. SRP la ɲaɲininfennu dɔ hakika ye min di, wol'e ka bolokɔnɔfɛɛrɛ muumɛ daladɛ, k'a bɛn sabati dɔ makolu laɲa ma, minnu lɔɔmakasinin jamana kɔnɔ mɔɔlu bolo; katɛrɛtɛ somisɛnnamɔɔlu ma, kɛ ni moso, wolu minnu ye dinkira mabilaninnu dɔ, nanfoloko kun na; wo ni dɛsɛbaatɔ minnu ye sobalu kɔnɔ, ni wolu fanan na ko tɛ ba dɔ; alako sabati nafa di bɛɛ lasɔdɔ.

1.3 **Jatekɔrɔsi** (la statistique)

Jamadamalɔn (la démographie)

Jatekɔrɔsi ye lɔnnin ne di, min ɲe jama la ko ɲaɲininna k'a bɛn a siiɲa ma (jiidi, simaya, sawura, fudu, baarada, yirindili ani wolu ɲɔɔndɔ siyaman kun na) ani jama la mayɛlɛman kun na.

Kɔsan nin na ɲaɲininni karan minnu kɛnin, wolu ka jama la ko ɲaɲinin k'a bɛn nanfoloko ani mɔɔya kun ne la. K'a mida wo kɔrɔsi wolu ma, kasabiya ani saniya bolo ma, jamadamalɔnnalu y'alu kadanna wole dɔ ka kurufa la yɛlɛman kuntaakelen lɔn, fondan madonnin kɔdɔ.

Jama kunkafonin (la population totale)

Jama kunkafonin (popilasɔn totali) wo ye mɔɔ dama le ma, min makɛnin jamana kelen kɔnɔ. Wo jate ye midala mɔɔlu le ma, min bɛrɛ kɔntɛda jamana kɔnɔ, dannin fondan kelen natɛɛnin kɔdɔ. Laginɛ popilasɔn ɲe mɔɔ miliyon 8,4 nafo le dɔ (Banki Mɔnjali: miliyon 7,7, 2002 san na) adun, jama wo makafo senkan tɛrɛ ye 3,1% ne di san 2002 la.

Kekɛda kaɲamalu (la catégorie socioprofessionnelle)

Mɔɔ minnu ye baara suu kelen kɛla (sɛnɛkɛ, yisininnabaara, julaya, fɔnkisɔnnɛriya) ani minnu ye lɔdiya kelen kaɲama dɔ (batɔrɔn, kuntii, kadiri, leburuye, baaraden) wolu l'e kekɛda dɔ kaɲama kelen di (katikori kelen).

Sɛnɛkɛla minnu na sɛnɛwali bɛnnin baloɲinin ma, wolu le ye Laginɛ bolokolonnu 68% di. Laginɛ sɛnɛwalilalu bɛɛ lakafonin ne bɛnna Laginɛ popilasɔn 61% ma. Alelu le fanan ɲe Laginɛ bolokolon 80% di. Jate wolu bad'a yida ko bolokolonɲa tɛ madɔɔya fo konkokɔnɔmɔɔ wolu la ko ba lasabati.

Sobakɔnɔsii (l'urbanisation)

Yirindili l'e wo di, min ɲe somisɛnnu kɔnɔkala, ka w'a jama dɔka sobalu kɔnɔ. Wo ye bɔla somisɛnnu kɔnɔmɔɔlu la yɛlɛman ne dɔ sobalu la, baara nafama ɲinindiya, ani duɲadɔtɛɛ koɲuma.

Sobakɔnɔla jama kunkafonin [popilasɔn] (la population urbaine)

Tɔɔmasere minnu ka sonin ni soba bɔ ɲɔɔn ma, wolu tɛ kelen di, k'a fadan jamanalu la. Faranfasiya kelen tɛ se lala wolu la, min di bɛn jamana bɛɛ ma. Tuma siyaman dɔ, jate ye minala sokɔnɔmɔɔlu la siyaya le ma. So min mɔɔ ba siyaya mɔɔ 1000 haman 2000 di, a di fɔ wo ma ko soba.

Jama kunkafonin na jidiwa senkan (le taux d'accroissement de la population totale)

Jamakunkafonin na jidiwa senkan ɲe bɛnna jamana kelen mɔɔlu la jiidi kunbe le ma san kelen kɔnɔ, cɛmɛdɔyasii bolo ma, k'a ta mɔɔ jate ma san damina la. Wol'e jiidi ani kasara, nabaa ani fundibaa jate bɔla k'a bɛn san kelen wo ma. Jidiwa senkan wo kunnakaɲanin, k'a fadan san damandɔ kɔrɔsi la, wole fanan kafisa san kelen lakɔrɔsili di. San 1998 na, duɲa muumɛ mɔɔko kɔntɛ tɛrɛ tanbinin mɔɔ milyari 5,8; a la jidiwa senkan kunnakaɲanin tɛrɛ bɛnnin 1,6 le ma, san 1980 ni san 1998 tɛla dɔ.

Sobakɔnɔmɔɔlu la jidiwa senkan (le taux d'accroissement de la population urbaine)

Sobakɔnɔmɔɔlu la jidiwa jateya, san kelen kɔnɔ, ka wo dɔtala jama kasabiya la san damina, k'o cɛmɛdɔya sii.

Jama jidan (la densité de la population)

Jama jatemida le ko ye k'a bɛn jamana kelen duukolo dɔsumannin ma, dɔsumanninnan kelen na. Misali dɔ, Laginɛ jama jidan ɲe mɔɔ 30 lafo le dɔ km^2 kelen na.

Wuruki kojuuya (le surpeuplement)

Jama jidan na wara, jamana bolokolon kɔnɔ, bandamananfolo masiya min kɔnɔ, wo ye wuruki kojuuya tɔɔmasere lankɛnɛmayanin do le di. Alako ka jidan ɲaama kasabiyadɔfililu lagbɛya, fo ka tɔɔmasere siyaman ne la ɲɔɔn na. Konkolu kɔnɔ, sɛnɛbondalu mɔɔko jidan di se mɔɔ lafilila, k'a yida ko jidiwa kojuu bada jamana lasɔdɔn, k'a tɛrɛ jamana wo dɔkolon ne fayida, mɔɔko dɔ. Sobaalu ta kun na, mɔɔko jidannu ba la ɲɔɔn ma, wo di s'a kɛla lɔnnin ɲe sɔdɔn mɔɔlu la makɛ ma ɲɔɔn kan sobaa fɔlɔlu kɔnɔ; ani mɔɔlu la mayeren-yeren sobulannu kɔnɔ.

Tɔɔmasere (l'indicateur)

Tɔɔmasere ye kumala fen de ma, n'o tɛ kɛwaliya do kɔfili (misalidɔ, porose -natadɔko-). Tɔɔmasere hakika lɔnin fen wo kolo le ma, adun di se dɔsumanna sumanni hakika la min

bɔnɔ (fɛrɛ) tɛ siyaya. Misalidɔ, moso jate min ɲe tola kaladuu dɔ, moso jidikɛlalu la kun na, wo di se kɛla tɔɔmasere di, ka senteyadɔko muumɛ dɔsuman. Bolokolonɲa madɔɔya fɛɛre (SRP) Laginɛ kɔnɔ, wo la nata le ye, k'a fɔlɔ san 1999 ka w'a bila san 2015 la, ka mosolu la be madɔɔya kaladuu dɔ; k'a bɔ mɔɔ 538, k'a lajii fo mɔɔ 220, moiiko 100.000 kɔdɔ.

Lagbɛngbɛnnin (le suivi)

Kɛwaliya le wo di, min mankan ka bolotɛɛ, k'a bɛn koɲaɲinin ma, min fadannin tɔɔmasere suwandininnu na. Lagbɛngbɛnnin wol'e nɔ gbɛ yidala kokunnasiibaalu la ani koɲɔɔnmalu, sabati kɛwalilu dɔ; k'a bɛn ɲetaa ma, nata minnu bada mafa, anin nanfolo lawaliɲa k'a bɛn natadɔkolu ma.

Kɔfilili (l'évaluation)

Dɔsumannin de, tunkun bɛɛ la, kuntelen na, k'a bɛn porose do, porokaramun do haman polotiki do kɔfili ma, alako a la bɛnsenma, a ladankoɲuma ani a lawuli sɛnbɛ, a ɲatɔnɔ, a nafa la mɛn kuntaa, sa wo bɛɛ di lɔn.

2 Nanfoloko polotiki (la politique économique)

Nanfoloko la ɲɛtaa (le progrès économique)

Nanfoloko la ɲɛtaa ye lɔnna kunkelen sɔdɔnko n'a makolaɲa fennu na wuruki le ma. A tɛ tala wuruki wo kelen ma, fo ka nanfolo dɔtala koɲuma le fanan kɛ mɔɔlu tɛ. Faranfasiya nin ma ban gbɛla, banin fen ma fɔ sɔdɔnko ni makolaɲa wolu suuya kan. Suu wo ye bɔla suwandili le dɔ, ani jatelatɛɛ, min ɲe fadanna polotiki la.

Sankadɔbaaya (la modernisation)

Kɛwaliya l'e, min kun ɲe mɔɔ la mabɛn di, k'a bɛn makolu ma. A di se lɔla naamunnu yɛdɛ mafalen ma; ka ko kɔdɔlu labe binkolu ɲɛ, minnu ɲe sanka dɔ, minnu kuda ye.

Duɲalakafo (la mondialisation)

Kuntelenma le, jamanalu nanfoloko ye fankala min kan, ka duɲa kɛ lɔɔfɛba kelen di.

Nanfoloko polotiki (la politique économique)

Fodoba fanka la kɛwali lamirinin de, k'a bɛn nata lagbɛyanin ma, nanfoloko ani mɔɔya kun na, ka sila ni fɛɛrɛ bɛɛ kadan, alako nata wo di mafa. Ni nanfoloko polotiki la kokuma di fɔ, fo k'a kɔrɔsi le, k'a fɔ ko, lawuli bolo ma, do bada kɛ, haman tɛ, fosi ma kɛ. Lawulimma tenkun n'e kɛwali baju di. K'i tewu k'i ban ko kɛla, ani ka kaɲ'a kɛla i sawo tɛ, kelen tɛ.

2.1 Nanfoloko ɲakunba don polotiki (la politique macro-économique)

Makorokɔnɔmi [kɔnɔmi ɲakunba don] (la macro-économie)

Kɔnɔmi lataamaɲa lɔnniya le, min ɲe koɲɔɔnmalu kungbarala k'a bɛn alu la baarda dɔ koloma ma, ani nanfoloko lataamaɲa kurupu wolu tɛ. Makorokɔnɔmi ɲe kumala jamana muumɛ le la nanfoloko kan; a tunkunnu bɛnnin kɛwaliyalu dɔ kunbabalu le ma nanfoloko da dɔ : jamana

kɔnɔ sɔdɔnfenko; min ɲe bɛnna damunnin ma, min di kɛ ka jamana baara; min di lamara jii dɔ; min ɲe ladonna anin min ɲe labɔla jamana kɔnɔ.

Mikorokɔnɔmi [nafoloko ɲamisɛn sii] (la micro-économie)

Kɔnɔmi polotiki bolon do le, min ɲe sosetelu jatela ikomi alu kanbɔnin de, k'alu tɛ latɛɛ. Wol'e, polotiki bolon nin ɲe kɔrɔsi minala sosete kelen kelen na ma, k'a bɛn alu sawo ma, alu la kolatɛɛɲa ma wali dakun dɔ; alu la kɔnsɔmasɔn kɛɲa; nafolo lawaliɲa, ani alu jiimasiiɲa ma.

Denbaya (le ménage)

(a) Mɔɔ minnu dɛnin loseman kelen na; (b) minnu dɛnin loseman kelen na sarawusi bolo ma (sɔrɔdaasi minnu ɲe kɔntɛnsan kelen dɔ, mɔɔ minnu ɲe ɲɔɔn kan); (c) Mansa kunda do l'e, tɔnden misɛnnu kasiya min kɔnɔ, minnu lɔdiya dɔ bonba ye damunnin ne di; hali n'alu ka baara kɛ, wo ye kɛla dundurumaya bolo le ma.

Bolokɔnɔko (le revenu)

Nidiya min ɲe nanfoloɲininna ɲɛ, a kunkelen haman alu kuru, k'a bɛn baarasara ma, n'o tɛ, tɔnɔ min sɔdɔnnin wodikun kan. Bolokɔnɔko katikorilu dɔ kunbaba minnu ye yen, wol'e sara, wodi kɔtɔnɔ, julaya tɔnɔ, ani tɔnɔmasii.

Bololabɔ [depanse] (la dépense)

Wodi gbɛ damuɲa le. Kɔfilili dɔ, fen jate le, woditii nɔ min sanna, k'a kɛ a musaka di.

Da makafonin (la valeur ajoutée)

Mirin kuda l'e, min ɲe labɔla baara dakun dɔ.. A ye defaranse le di, min ɲe donna fen nadan kunko, an'a jɔɔran misɛnnu sɔnkɔ tɛ. Damakafonin lɔnin kunkokolu bɛɛ le, minnu ɲe donna fenkelen nadan dɔ: teretemannu, saralu, tɔnɔ min kakan ka sara wodikuntiilu ɲɛ, n'a ye fɔl'a ma ko ɛntɛrɛ, maanin wodi, lɛnpo ni takisilu, baaarafennu ɲe nɔdɔbilala wodi min dɔ, tɔnɔlakalu.

Jamanakɔnɔ sɔdɔnfen ɲaama (le produit intérieur brut P.I.B.)

Sɔdɔnfen muumɛ ladɛnin, sɔdɔnko ni makolaɲa bolo ma, san kelen kɔdɔ, jamana kelen kɔnɔ, k'a fadan jamanakɔnɔmɔɔlu la baara la. Fen minnu ye PIB dɔ, wol'e: jamana la kɔnsɔmasɔn, wodimuu jate min ɲe ladɛla k'a kɛ wodikun di, nanfololaka minnu ɲe labɔla, nanfololaka minnu ɲe ladonna wolu y'a kɔ, denbayalu la balolakalu y'a dɔ, k'alu jate mida jamanakɔnɔla lɔɔfɛ da ma, k'a bɛn alu suulaka marasandisilu da ma.

Ni PIB jaati makafoda senkan na, min madonnin a la lonjan makafo lamirinin senkan na, kɔnɔmin na wuruki di se a la sɛnbɛdon dan na, k'a sɔdɔn a ma wodilabedɔko sii jutɛɛ.

Ni wuruki senkan dɔɔyada a mamiri senkan di, wo kɔdɔ l'e ko, kɔnɔmin siinin nanfolo minnu kan, wolu ni alu lawalilannu ma labaara k'a se alu dan na; wo ba kɛ, baarabaliya ni baaralafoya di wara.

PIB jaati jateminanin jamanakɔnɔmɔɔ kasabiya la (kunkelen na PIB) wo ye tɔɔmasere le di, min ɲe tala ba dɔ tuma siyaman, ka jamanalu la duɲadɔtɛɛ konɔɔn kunbe dɔsuman. Wo bɛɛ

n'a ta, an kakan k'a lɔn, k'a fɔ ko jatemina tɛ kɛla kɛwaliyalu ma, minnu bɔnin lɔɔfɛ kɔkan, ikomi harijɛɛ damalɔnbali dolu (i ko tu, kuru haman ba ni kɔlu) lukɔnɔ baara ani dɛmɛninu, n'o tɛ, banda la kɔsɔ bɔnɔ min ɲe mɔɔlu la kɛndɛya kan.

San 1995 ni san 1999 tɛla dɔ, Laginɛ nanfoloko makafo senkan kunnakaɲanin tɛrɛ ye 4,4% kasɔdɔn jama la makafo tɛrɛ ye 2,8% lafo dɔ; wo ye bɛnna jidwa senkan 1,6% le ma, moo kelen ta kun na.

Jamana sɔdɔnfen ɲaama (le produit national brut P.N.B.)

Jamana sɔdɔnfenko labannin ne ko, sɔdɔnko ni makolaɲa kun na, san kelen kɔdɔ. Alako ka PNB kasabiya lɔn, wodi jate minnu donnin sɔdɔnfenko labannin da fɛ, k'a bɛn sɔdɔnko ni makolaɲa ma, wolu l'e kafola ɲɔɔn ma; n'o tɛ, ka jamana dennu bɛɛ bolokɔnɔko fara ɲɔɔn kan, kɔkanmɔɔ lanin kɔnɔmɔɔ kan.

Ni PNB makafo senkan bɔda nsero ma san min na, adi fɔ wo san wo la, ko sɔdɔnko ni malolaɲa jate bada mayɛlɛman. Ni senkan wo yɛlɛda nsero kan, wo kɔdɔ l'e ko jamana bada sɔdɔnko ni makolaɲa jate lawuruki san wo laban na, ka tanbi a damina la.

Ni senkan wo dɛsɛda nsero dɔ, wole tɔɔ ko jamana sɔdɔnko n'a makolaɲa jate bada dɔɔya san naban na, ka tanbi a damina la. Koni, mɔɔ y'a lɔn fanan ko, ni PNB makafo senkan bɔda 2% dɔ san do, k'a bila 1% dɔ sannaka, wo kɔdɔ tɛ de ko sɔdɔnko ni makolaɲa jate bada madɔɔya. Faniin senkan wo ye yɛlɛla nsero kan, PNB ye mayɛlɛla. PNB makafo senkan ba dɛsɛ nsero dɔ tuma min, a ye fɔla wo tuma le ko sɔdɔnko ni makolaɲa bada madɔɔya a jaati-jaati la.

2.1.1 Fodoba nanfolo (les finances publiques)

Fodoba nanfolo la ko kuma, kɔdɔ fila le: a fɔlɔ, nanfolo minnu ye donna, n'o tɛ ka bɔ, kandyala n'a dinkolu (kufaranaman, ani jama kunnasiibondalu) kun (eresɔn, perefɛtiri, komini, seɛride, ani wolu ɲɔɔndɔlu); a filanan, karanbolon min na koɲaɲinin bɛnnin fodoba nanfolo ladon n'a labɔ ma, a sariyako n'a nanfoloko kun na.

Fodoba nanfolo labɔ dalu [fodoba depanselu] (les dépenses publiques)

Fodoba fanka (kufaranaman, jama kunnasiibondalu) la nanfolo labɔnin muumɛ le ko. Nanfololabɔ wo sii kasiya: makolaɲafen ni makolaɲako minnu nadannin, fodobaya kun kɛda, wo ma kɛ, kɔni, a ladannin fodoba lanterepirisi ni dimitarasɔn bolonnu ne bolo, minnu sen tɛ julaya dɔ; dɛmɛnni nanfolo ani julu suu siyaman minnu ye bɔla fodoba fanka bolo k'a ladi kekɛdalu ma (isinin, sɛnɛbaara); bolokɔsayilu, n'a ye fɔla fanan ko nanfolo dɔtala; julukɔwalilu.

Fodoba sannin (les marchés publics)

Lahidi l'e, fodoba fanka (Kandayala, dimitarasɔn, dinkira latɛɛnin jama kunnasii) ni mɔɔ kunkelen tɛ k'a bɛn baara latɛɛnin do ma, n'o tɛ, makolaɲa suu gbɛdɛ ma. Wo lahidili wolu kakan ne ka lagbɛya, a sariya kun na, banin, alu ye lasidila fodoba nanfolo le kan.

Bidise la ko polotiki (la politique budgétaire)

Nanfoloko polotiki lataamaɲa le, k'a bɛn kufaranaman na bidise muumɛ ma: kɛwaliya minnu dunnin fodoba nanfolo ladon n'a labɔ la, wolu bɛɛ ye wole dɔ. Kolatɛɛ ani tɔnbolon siyaman

ne sen ɲe bidise polotiki la ko lamiiri n'a lawali do. A yɛdɛ, a natalasidi, a dɔbɛnnin, a kolatɛɛ (fodoba fanka ni/n'o tɛ sariya kunda la), a lawuli an'a kɔfili, danfadabɔ ye wolu tɛ.

Bidise la dɛsɛ (le déficit budgétaire)

Depanse minnu dɔsiida bidise kɔnɔ (mininterі kunda, ani siwuli kunda), wolu kɔtanbi le ko ye, k'a bɛn bidise wodi muu ladɛnin ma. Depanse wolu lawara k'a tanbi bidise wodi lakunnin na.

2.1.2 Wodiko polotiki (la politique monétaire)

Wodiko polotiki (la politique monétaire)

Lawulinma le, wodiko nɔtiilu bolo, (banki santarali -tɛma banki- , teresɔri pibiliki -fodoba nanfolo bondon) k'a la wodi muu kan (nanfolo min karifanin bankilu la, n'a ye labaarala wodi labaaralalu bolo) ani wodi gbɛ laka gbɛdɛlu kan, alako, kɔnɔmi di mafa fondan sudun, ani fondan mabɛnnin kɔdɔ. A bunbunnin juluko, ani falen polotiki le ma. Wodiko polotiki lawalifennu n'e: feerekɔjulu senkan mayɛlɛman, fodobafen san, n'o tɛ k'a kɔfili wodi gbɛ la, bankilu la bolokɔdɔ wodi kaari kaari jate mayɛlɛman, julu lafo, julukɔtɔnɔ senkan kɔnɔgbɛn dimitarasɔn bolo, faranfasiya la walikɛlalu tɛ k'a bɛn wodi gbɛ lasɔdɔnko ma, falen kɔnɔgbɛn, n'o tɛ, k'a labila.

Wodi muu la siyaya [lɛnfilasɔn] (l'inflation)

Sarakɛfennu na labuu kojuuya le. Wo ba kɛ, wodi gbɛ la bori di lateriya, da bɛɛ di mayɛlɛ k'a mɛn. A di se fɔla tuma min, ko wodi muu bada siyaya, ni:

- fennu da mayɛlɛ bada mɛn,
- jamanakɔnɔfennu da mayɛlɛ bada mɛn, ka tanbi kɔkanfen nadontalu da la,
- kɔnɔmi ni mɔɔya la mankɛndɛ sen ɲe da mayɛlɛ wo dɔ.

Kun sii kɛda, mirifɛko nin lɔn san ne; wol'e, tuma dolu dɔ, kufaranamannu tɛ a kunbɛnna jonna. Wodi muu la siyaya ye waala bolon min fɛ, a ye le, i ko ale le a yɛdɛ dɔminala, kɔtɛmuru dɔ, min nalɔ gboman.

Wodi fanka (le pouvoir d'achat)

Sɔdɔnfen ni makolaɲa bɛrɛ min di se lakɛla wodi kasabi do la. Wodi fanka la makafo ni fennu da lajii l'e ɲɔɔn dɔ. Fennu da layɛlɛ ye wodi fanka banna le.

Julu (la dette)

Julu (n'o tɛ dɔndɔ) ye lahidi le di, mɔɔ do bolo, mɔɔ do ɲɛ, k'a bɛn wodi kasabiya do sara ma. Danfadabɔ ye julului ni ɲɔɔn tɛ: julu kundɔsudun (min sarati ma se san dɔ), ani julu kundɔjan, julгрупka suu wo suu, ni min sarati taminin san na.

Fodoba julu ta kun na, k'a bɛn sabati la ko dɛmɛɲɔɔya ma, danfadabɔ ye julului tɛ, minnu ɲe tala k'a bɛn lɔɔfɛ kɛɲa ma, ani julu minnu ɲe tala (a siyaman dɔ, fodoba fanka ni fodoba fanka gbɛdɛ tɛ) kolasɔnɔya bolo ma, misalidɔ, minnu julukɔtɔnɔ senkan madɔɔyanin.

Kɔkan julu kɔtɔnɔ la kɔlawali (le service de la dette extérieure)

Bololabɔ l'e wo di, san wo san, julusara kun na (ka wodikun nasai) ani ka julu kɔtɔnɔ sara. Julu kɔtɔnɔ sara ye bɔla makolaɲalu le dɔ, saralija ta kun na; wodikunnasai wo ye bɔla wodikun dɔyɛlɛman ne dɔ.

Juluko polotiki (la politique du crédit)

Wodiko polotiki tunkun do le; a kun ɲe min di, ka juluko suu n'a kunbe mabɛn, k'a bɛn kɔnɔmi kɛwaliyalu ma. Juluko polotiki lataama sila minnu yen, wolu l'e nin: ferekɔjulu tɔnɔ, wo fanan ta tɔnɔ senkan mabɛn (Banki Santarali la ferekɔjulu), Banki Santarali sen bila wodi muu dɔjawo dɔ (teresɔri la julu sɛbɛlu –a la bɔnnu- san ani k'alu kɔfili, ani wo ɲɔɔndɔlu), bolokɔdɔ wodi kari kari sarati mafa, julu lafo, k'a gbɛngbɛn, ani juluko dɔ ɲanatɔnbɔnnin.

Saralijaa (la balance de paiements)

Jatesii l'e wo di, jawo kun na, min donnin jamana ni kɔkan na tɛ, fondan natɛɛnin kɔnɔ. Bolodɔfalen wo di se kɛla julusara di, a di se kɛla san ni fere di. Kokɛɲa kɔlata wole dɔbuunin duɲa kɔnɔ.

Falen senkan (le taux de change)

Jamanakɔnɔ wodi le mɔlɔn jatenin, k'a sii kɔkan wodi mɔlɔn jate la. Falen senkan ɲe latɛɛla lɔɔfɛ le bolo, kɔkan wodilu (dewisi) ye sanna yɔrɔ min, jamanakɔnɔ wodi la. Donda minnu ɲe kɔkan wodi la, wol'e jamana la kɔkan jawo di, ani wodikun minnu ɲe bɔla kɔkan, k'alu ladon jamana kɔnɔ (kɔkan wodi falen jamanakɔnɔ wodi la); kɔkan wodi ye maɲininna dakun minnu dɔ, wol'e jamana la kɔkan sannin di, ani wodikunnu na fundi ka bɔ jamana kɔnɔ (jamanakɔnɔ wodi falen kɔkan wodi la). Wo bolo wo ma, falen senkan mayɛlɛman ɲe bɔla saralijaa lihalaya le dɔ. Saralijaa ba ladɛsɛ, wo di jamanakɔnɔ wodi mɔlɔn nabe; jaa ba labuu, mɔlɔn di kɔdɔta.

Wodi mɔlɔn nabe [dewaliyasɔn] (la dévaluation)

Jamanakɔnɔ wodi mɔlɔn nabe kuma ye fɔla le, ni kasɔdɔn falenɲa kelen ne wodi la. A n'a koɲɔɔnnu bɛnkan dɔ, Kufaranaman n'e a latɛɛla, ko k'a la wodi mɔlɔn majii wodi tɔlu ta kɔdɔ. Sariya bolo ma wo dɔ, falen (da) senkan di mayɛlɛ, banin, a ye kɛla (wodi londan) kɔkan wodi le mɔlɔn ma.

2.2 Bolonnakalu [sɛkitɛrilu] la polotiki (la politique sectorielle)

Kɔnɔmi [nanfoloko] daali (la structure économique)

Fen danninnu ne, k'alu don ɲɔɔn bolo, k'alu tɛ mafa k'a bɛn a ma, n'alu ye kɛla ka kɔnɔmi lakunnin tɔɔmasere. Wo daali kunbalu, n'alu ye kurufa lakunnin na nanfoloko kɛwaliyalu sarati di, wolu l'e: siidinkira (duukolo daali), mɔɔkurulu la daali, tɔnbolonnu na daali, hankili ani miiri kɛɲa, ani nanfoloko yɛdɛ daali: baara murannu, kɔnɔmi la ɲa k'a wɔrɔkanise, lanterepirisilu, bankilu, juluko ani kɔnɔmi bolon fɔlɔlu (duu kɔkan nanfolo -sɛnɛ- n'a kɔdɔ ta – miininnu), filanan (yisinin baara), a n'a sabanan (makolaɲa) wolu dɔtala ɲa.

Suufɛ (le marché)

Kɛnɛ le, fen n'a lɔɔmakasibaa ye alu ɲɔɔn nakunna min kan; n'o tɛ fɛɛrɛ min d'a kɛ alu ye ɲɔɔn nasɔdɔn; fennu da ye tɛrɛmɛ k'a latɛɛ ani ka kantite falentalu latɛɛ. K'a fɔ ko «ka lɔɔ lɔ» wole k'a yida ko jawo fanan ɲe lahidi le di (kɔntara), sɔdɔnko ni makolaɲalu ye ferela min dɔ, ani k'alu san.

Jɔɔran (l'intrant)

Nanfoloko kuma dɔ, jɔɔran ɲe fen ne di, kɛwaliya tɛ se ɲala min kɔ. A di se kɛla baarafen di, n'o tɛ, baaraden. Sɛnɛkɛ dakun dɔ, misali dɔ, a di se kɛla sɛnɛlaɲafen di (lankɛrɛ).

Yɛdɛkɛ [ɛnwɛsitiseman] (l'investissement)

Ka baaramuran koloma sɔdɔn, k'a labaara bolo ma, min di baarafanka lajidiwa, ka baara lajidiwa, ka sɔdɔnko/n'o tɛ ka yɛdɛkɛla/n'o tɛ, a la sanninkɛlalu la dahamun makafo. A siyaman dɔ, yɛdɛkɛ ye sii fiila le di: a fodoba kunda, n'o tɛ, a mɔɔ kelen kunda.

Baaralajiidi (la productivité)

Baara (a mɔlɔn, n'o tɛ a jate), ka wo la a fɛɛrɛlu ma (alu mɔlɔn, n'o tɛ, alu jate). Baaralajidi ɲalaye, wo ye le, ka damakafonin la baara jate ma. Baara ye jatela k'a bɛn baaraden jate le ma, n'o tɛ, k'a bɛn waati jate ma, baara kɛda min kɔdɔ. Waati wo jateɲa l'e, ka baaraden jate siidiyama bɔ lɛrɛ jate la, baara kɛda min kɔdɔ.

Kafo [anterepirisi] (l'entreprise)

Kɔnɔmi dɔ bɔndɔ sii kelen de, min ɲe a yɛdɛ ma, a senin a yɛdɛ kɔdɔ, daliluya siyaman kun na, min ɲe fennadan kɛla k'a feere, sɔdɔnfen ni/haman makolaɲa kun na, ani ka sɔdɔnkolu dɔtala k'a bɛn a jɔɔrannu nawali ma. Wo bolo wo ma, tɔnbolon -dɛkuru- minnu baarada bɛnnin jawo ma, iko sosete anonimun (kafo tɔɔntan), banki, pilantasɔnba, ani porodisɔn kofaratifu, wolu ye anterepirisilu le di, kafolu. Kɔni, tɔnbolon minnu dalilu tɛ julaya di, ikomi minisiribonda, wolu tɛ se kɛla anterepirisi di. Wo bolo wo ma, dimitarasɔn pibiliki fan do l'e wo di.

Lanmaɲɔɔya (la compétitivité)

Senkolaya l'e wo di, min d'a kɛ, kunkelen, n'o tɛ kafo (lanterepirisi), n'o tɛ jamanadennu (nasɔn) di se alu sumanna alu kaɲaɲɔɔnnu dɔ, suufɛ dɔ.

Fodoba murannu (l'infrastructure)

Batɔnbɔn kuma dɔ, kɛmuran sabatinin ne wolu di, fodobaya bolo ma, minnu ye jamana kɔnɔ: silalu, dannu, nɛɛsilalu, kulunkarelu, habiyonsolu, jisila lakaninnu, pɔnnu, ani wolu ɲɔɔndolu. Bolofa kelen ɲe kɔnɔmin na fodoba murannu kan (silalu, wulala kumaɲɔɔyalannu, kurannakalu, ani balannakalu, ani alu ɲɔɔndɔlu).

2.2.1 Sɛnɛkɛ ni damansen (l'agriculture et les mines)

Gbɛ kɛnɛ (la superficie)

Duu ni ji kɛnɛ bɛɛ ladɛnin, sɛnɛkɛduulu ye wo dɔ, tu ni burusa ye wo dɔ, bonlɔduulu ye wo dɔ, jiduulu (lɛ ni fara ye wo dɔ, wa ye wo dɔ, ba ni kɔ ni fara, ani kɔɔji konkodalala.

Laginɛ gbɛ kɛnɛ muumɛ ladɛnin ɲe 245.857 km^2 le di.

Sɛnɛkɛ (l'agriculture)

Kuma kɔdɔ lawankannin (a tanin kɔdɔ min kan Loni jatekɔrɔsida bolo), kan ɲe sɛnɛ yɛdɛ le fɔlɔ ma (k'a bɛn duu lawaliɲa ma), ka w'a se a dɔbilandɔ baara bɛɛ ladɛnin ma, n'a ye donsoya, yiritudu (fɔɔrɛko), ani mɔnnin di. Fayida, Laginɛ kekɛmɔɔ bɛɛ (88%) ye siibolon nin ne kan. Alu fanbaa (95%) ye sɛnɛkɛla beyanmaralalu le di, ani a bolofɛlama dɔ, dolu (5%) ye mɔnnin kɛla. Fanan, denbaya minnu ma Banki Mɔnjali la bolokolonɲa dan nasiinin nasɔdɔ, wolu fanbaa (fayida 88%) ye somisɛnnu ne la; katɛrɛtɛ, minnu ɲe bolokolonɲa gbɛ dɔ (90%). Laginɛ kɔnɔ, sɛnɛfen dɔjawotalu dɔ, kɔrɔndisɛnɛ le mafada san damandɔ kɔdɔ (fayida tɔɔnin 17000, kɔrɔndi koloma dɔ) ani yiriden doonin, min di se labaarala yisinin na (katɛrɛtɛ jabibi ma).

Suman sɛnɛ (l'agriculture vivrière)

Sɛnɛ l'e, min sɛnɛfennu ɲe donna balo da fɛ. A sii fiila l'e: min sɛnɛfen bɛnnin balo dɔrɔn ma (baloɲinin sɛnɛ); ani min sɛnɛfen ɲe sɛnɛla a feere kan ma (dɔjawo sɛnɛ). Sumannakalu dɔ, minnu ye sɛnɛbaa kɛla Laginɛ wol'e maalo, kafe, jabibi, tinkolo, bananku, namasa ani wusen. Maalo l'e sɛnɛla, wula la, katanbi sumannaka bɛɛ kan (saɲɔ, binbiri, kaaba, ani fonin, a ye wolu bɛɛ ɲɛ). Maalo kama jate min ɲe sɔdɔnna sisɛn, wo tanbinin tɔɔnin 800.000 na. 1999 la, bananku min fanan ɲe Laginɛ sumannakalu dɔ koloma do di, wo jate min sɔdɔnda, wo ka tɔɔnin 900.000 bɔ. Tiya kama fanan ta jate di sudunɲa tɔnin 200.000 la; sumannu dɔ koloma do l'e wo fanan di. K'a fɔlɔ 1990 ma, san wo san, do l'e lala tiyasɛnɛ kan.

Baloɲinin sɛnɛ (l'agriculture de subsistance)

Baloɲinin sɛnɛ kan ɲe sɛnɛkɛɲa le ma min n'a fɛbaara bɛɛ ladɛnin lɔnin duɲadɔtɛɛ fɛɛrɛ le ma. A sɔdɔnfen dɔ bonba bɛnnin denbaya la damunnin ne ma. Baloɲinin sɛnɛ jɔɔranko masiya, a dɔjawota fanan masiya.

Wodiɲinin sɛnɛ (la culture de rente)

Sɛnɛ l'e nin, min lawulila wodiɲinin kan ma. A siyaman dɔ, a sɛnɛkɔnɔfennu ɲe labɔla le jamana kɔkan (katɛrɛtɛ kafe, kakawo, tiya, ani maalo ma) k'a bɔ baloɲinin sɛnɛ ma (yiriden ni nakɔdɔmanfen) wo min sɛnɛkɔnɔfen muumɛ kun lɔnin balo le la, a siyaman dɔ.

Nanfololadon sɛnɛ (l'agriculture d'exportation)

Nin sɛnɛfen fanbaa bɛɛ ye labɔla le jamana kɔkan, k'a feere, k'a kɛ nanfololadonfen di, jamana kɔnɔ. Laginɛ nanfololadon sɛnɛ, kɔnɔfennu dɔ koloma l'e kafe di (san wo san, tɔnin 10.000 haa tɔnin 20.000 di labɔ, k'a feere, jamana kɔkan). Kɔni, kafe ta kadɔɔ jamana la kɔkan feerefennu dɔ, ni mɔɔ k'a la miinin kɔnɔ fennu ma: miliyaari 11,1 FG, 1999 san na; wol'e bɛnna fennabɔta muumɛ 1,5% ma.

Beyan mara (l'élevage)

Kɛwaliya l'e, min lɔnin kolofen tɔnɔbɔ ma, feere, n'o tɛ damunnin bolo ma. N'a fɔda ko "kolofen", beyannaka muumɛ le ko, jate dunnin tɛ, makɛ diya, alu bilanin mako min kunkɔdɔ, ani alu sii kasabi la. Wakɔnɔ sobolu tɛ faranfasiya nin kɔnɔ, fo n'a tɛrɛda, alu minanin kɛda k'alu lakolo. Sokɔnɔ beyan minnu ko ye nin, wol'e a sennaninnakalu di, a dɔɔman n'a bonba; kabanmalu, ani daalifen misen suu gbɛdɛlu iko likisɛ, ani tunbu min foron ɲe kɛla suwa di.

Misi bila le kasiya Laginɛ; a kun jate di sudunɲa miliyon 2,4 dɔ; kabi san tan, dol'e kan ka fara jate wo kan. Beyan misɛnnu (baa ni saa) wolu fanan jate ye kun miliyon 1,5 lafo dɔ; k'a sɔdɔn kosɛ wolu jate ye kun 60.000 magbɛn ne dɔ.

Mɔnnin (la pêche)

Laginɛ nii min ɲe kɔɔjidandan dɔ, wo kɛnɛ tanbinin 42.000 km^2 la, a mɔnninfen fanan suu kasiya. 1997 la, kɔɔji dɔ mɔnnin lɔdiya min tɛrɛ PIB dɔ, wo kunbe taada haa 1,3% (1991 la, tɛrɛ bɛnnin 0;5% ne ma). Bolon kelen nin lɔdiya kufaranaman na bidise dɔ (mɔnninko bɛnmakan sɛbɛlu, mɔnnin nabila sɛbɛlu…) wo kasabiyada, hankililamiri dɔ, k'o kɛ 2,5% jate, 2001 na. Sɔdɔnnin jate min di se kɛla mɔnnin ta kun na, kɔɔji ni baa ni kɔ misɛnnu dɔ, katɛrɛ tɛ mɔnninfen nadaro ma, wo fanka kabon kosɔbɛ.

Tuulu (les forêts)

Tuu tɔɔmasere fɔlɔ ye min di, wole yirilaka siyaman nadɛnin di, k'alu fɛdɛn ɲɔɔn kan, k'alu mɔ ɲɔɔn kan. A duukolo, a bin n'a fida, an'a dantannu, wolu dunnin ɲɔɔn na ɲa min; sɔdɔnfen ani wo mɔlɔn jate, wole bɛɛ ladɛnin ɲe tuu di. Kundɔfulen: k'a mina duɲa kɔnɔla ma, jamanalu la tuuko fadannin, k'a bɛn banda, duukolo suu, taariku ani jamana la naamunnu ma. Jamana siyaman ɲe yen, wolu bada alu yɛdɛ la miriya kɛ sariya di k'a bɛn tuuko fan ma.

Laginɛ k'a madan, ko tuu latonin (fɔrɛ kilase) 394 y'a bolo jitari miliyon 1,2 kan, ani bandama tuu jitari miliyon 19,2 (kɔɔjibɔɔ dɔ, tuu fin nayilinnin, ani tuu mayerennin, gbekanna dɔ). Yiri ye bɔla jamana fan bɛɛ dɔ, kɔni N'Sɛrɛgbɛdɛ ɲɔɔɲ sii tɛ. Dindɔn wo kelen ɲe jamana yiri wɔnbɔma tala labɔla (damabɛn dɔ,12.000 m^3 san wo san), ani jamana yirilawalinin muumɛ yisinin na (40.000 m^3). Kɔni, Laginɛ tuulu la tiɲɛ ye kan ka lateriya tasu, beyannu la yɛlɛman yɛlɛman, ani sɛnɛmayɛlɛman na wara bolo. Yɔrɔ minnu na ko bonbaa ye wo dɔ, wol'e gbɛkanna ni fuuta jamana di.

Miininnu [damandalu] (les mines)

Miinin ɲe kekɛda le di, bolo la, n'o tɛ mansinin na, duu kɔdɔ, n'o tɛ a kunma, a siyaman dɔ, yisinin ɲe lasiila min diya, k'a nɛɛmabanku baara. Wo gbara wo lawilinin, k'a dɔbɛn, k'a bɛn dakun do le tɔnɔbɔ ma, nɛɛmafenko kun na, n'o tɛ fosililakalu (kenbulakalu, taji, lulu kuru...). Ikomi a faranfasiyanin ɲa min nin, miinin ɲe kɛwali laban ne di, duukɔdɔnanfolo la ko dɔ; saada saba l'e wo la: dakun naɲinin, daman sen, ani ɲɛ lawali ka nanfolo lasɔdɔn.

Ko wo ko la, Laginɛ lasabati nanfolo fanbaa ma labaara budun, fuwan banku koni kɛnin a ta dannato le di, banin, a tɔnin miliyon 15 min ɲe bɔla san kɔdɔ, wo bada Laginɛ kɛ sabanan di duɲa kɔnɔ, wo dakun wo dɔ. Miinin bolon lɔdiya tanbinin 20% na Laginɛ PIB dɔ. Fuwan banku latanbi kɔ, sanun, lulu kuru, ani nɛɛ fin siyaman n'e Laginɛ bolo (alu ma labaara fɔlɔ).

Konkokɔnɔla la sabati (le développement rural)

Konko kɔnɔla bolonnaka (sɛnɛ, beyan mara, ani monnin) l'e kɔnɔmi lajidiwa kun fɔlɔ di jamana kɔnɔ, ka jamana dennu bolokɔnɔko labuu, ka baara di bɛɛ ma. Konko kɔnɔla bolonnaka ta nidiya sudunɲada le 24% na, PIB dɔ, san 2000 la. Ale la makafo senkan tanbida le Laginɛ la makafo kunkafonin sekan na, san 1990 bɛɛ kɔdɔ.

Sɛnɛko polotiki (la politique agricole)

Sɛnɛko polotiki ye bolodɔbɛnko le di, k'a lɔ sɛnɛ ni a fɛ baaralu la, min fadannin kɔnɔmi polotiki n'a ladun na (mɔɔya ni duuko kun na); a kɛda tɔn ni sariyadɔko di, min di kolu sii kala kelen na, n'o tɛ ka waatilagbɛrɛndɛ latanbi k'a bɛn fondan sudun ma; a kɛda porokaramunko, n'o tɛ pilanko di, k'a bɛn fondan mabɛnnin ma; a kɛda kɛwaliyalu kuntaa mayɛlɛmanko di, k'a bɛn fondan jan ma.

Kabii san 90 la, Laginɛ la sɛnɛko polotiki ye latɛɛla lɛtɛrɛ le kɔnɔ, a ye fɔla min ma ko sɛnɛko lasabati polotiki lɛtɛrɛ (LPDA); bɛn kɛda a sɛbɛ fɔlɔ ma, san 1991, a filanan, san 1998. A kun ɲe min di, wol'é:

- Ka baloko lakanda, ka sɛnɛ kɔnɔla sɔdɔnfennu nabuu, k'alu madoninko lanɔɔya, alako bɛɛ d'i musaka lasɔdoɲ nɔɔya bolo ma,
- Ka do la kɔnɔmi la jidiwa ani kɔkanna sɔdɔnfenko kan,
- Ka jama la sɔdɔnda lawara, k'a bɛn sɛnɛkɔnɔ baara suu, an'a sɔdɔnfen nasiyaya ma,
- Ka mɔɔlu lasuuse alu la nanfolo lawalila sɛnɛko kun na, k'a bɛn kufaranaman fanan ɲ'a senbɔ jawoko dakun dɔ, ka tɔn ni sariyalu sɛnbɛdon,
- Ka sɛnɛko sarawusi n'a poroselu sɛnbɛdon, ka fodoba murannu nasabati,
- Ka siidinkira lakanda, ka bandama nanfololu tɔnɔbɔ koɲuma n'a kuntaa jan na ko ɲaɲinin.

2.2.2 Yisininko [lɛndusitiri] (l'industrie)

Fen nadan -misali dɔ, sanbada, faanin, kanbiyon (nɛɛfali), kayidi (papiye), harajo, kuranma mɔtɛri, bɔɔtidɔyiriden- bolo la, n'o tɛ mansinin na, k'a fadan a ladanfen na.

Ba tɛ Laginɛ fennadan dɔ; a lɔdiya ye 4% pe le di, PIB dɔ, k'a fadan bolonnaka 2nan na.

Sɛnɛfennadan ne ɲɛ fɛ yisininnaka bɛɛ dɔ. Yisininnu ye yen, minnu ɲe n'si de furuwi dɔbɛnna, a kilasi dɔkɛ sɛɛninnu fanan ɲ'alu bolo, dɔlɔ dɔbɛn yisinin, tulu wulen, ani kɔrɔndi lawali bolon fanan ɲe yen.

Bololawali (l'artisanat)

Danfadabɔ ye bololawali faranfasiyalu ni ɲɔɔn tɛ, k'a fadan jamana, mirindi ani naamun natɛɛninnu na. Misali dɔ, ni mɔɔ k'a mida Faransi ta kunna, a di fɔ mɔɔ ma ko bololawalila, mɔɔ kelen, n'o tɛ kurufa min tɔɔ sɛbɛnin bololawalilalu (metiyetiilu) la bukuba kɔnɔ. tɔɔsɛbɛ wo lafarilayanin de, k'a latɛɛ sariya bolo ko: "alu kakan ka sɛbɛ metiyelu la buku kɔnɔ, mɔɔ minnu, alu kelen kelenna, haman alu kurufalama, minnu tɛ baaraden mɔɔ tan nabaarala, n'alu dun ɲe alu la metiye nin kɛla bolofɛbaara le di, n'o tɛ, alu baarada fɔlɔ, ka fen dan, k'a mayɛlɛman, k'a dɔbɛn, n'o tɛ makolaɲa baara, k'a fadan bololawali fabon na, k'a sɔdɔn baara sina nin sen ɲe madannin dɔ, kandaya sadanin min ma". Kanada jamana kan, a ye fɔla min

ma ko «bololawali fen sina le nin» wo ɲa le ten: « mɔɔ kelen bolonɔ, sawo ba kɛ k'a fɔlɔ k'a laban, ɲatɔnɔ ye min na, a keɲin, k'a ladan bolo la hali a jate ma siyaya, jamana kɔnɔ fen dɔ, katɛrɛtɛ siidinkira fen ma.» A siyaman dɔ, baara minnu bɛntɔ jawo ni sɛnɛ ma, k'a w'a se karosara baaralu ma, wolu bɔnin de bololawali jate dɔ.

Kekɛda suu siyaman ne dɛnin bololawali baaradalu la – balo dɔjawo, bonlɔ, yirilawali, makolaɲalu, ani wolu ɲɔɔndɔlu. Bololawalila ye timinandi le di, min kusan a la baara la (sudeli, fen ɲamisɛn dɔbɛnna, fotota…) haman, min ɲe a bolonɔ lakenɲala (lɛsɛlila - kaba baa, yiri baa - daalɔla…). A siyaman dɔ, bololawalila ye baara le kɛla, mako ye min na lonbɛ, lonbɛ (wayeya, pilɔnbiye, garasilawali, takisi, anbilansiyeya…).

Laginɛ baaramɔɔ 15% l'e bololawali la; a kun lɔnin fantannu ne la, soba ani somisɛnnu na.

Ikomi sɛnɛkɛ, bololawali fanan na lasɔnɔɔya ye baaramɔɔ la siyaya le dɔ, k'a sɔdɔn baarasara manbon. Wo latanbi kɔ, fen ni makolaɲa minnu ɲe sɔdɔnna bololawali dɔ, wolu da mangbɛlɛn, a dun, a di baara di fantannu ma, ka do la alu bololokɔnɔko kan. Laginɛ, mɔɔ siyaman ɲ'i kun lala bololawali kan, k'a bɛn a kekɛda la siyaya ma, a kɔdɔman na (burujenin, kundɔbɛn, bonlɔ; ani wolu ɲɔɔndɔlu), a kuda la, miinin bolon, ani mɔnnin bolon.

2.2.3 Makolaɲalu (les services)

Makolaɲa bolonnaka (le secteur des services)

K'a bɛn makolaɲa bolonnaka ma, tuma siyaman, kɔdɔbila saba ninnu n'e lasala: (a) kafolu (lanterepirisilu) la makolaɲa (pɔsitɛ ani telekɔminikasɔn, lalili ani dɛmɛnnin, kokɛɲa, koɲaɲinin ani lasabatili); (b) kunkelennu makolaɲa (lɔtɛlilu, kafe baarilu, damunnin baarilu, ɲalatɛɛdiyalu, fadimakolo -ɛsipɔri- mɔɔko makolaɲa, ani baaradenko); ani (c) Bonlɔ, ani bondɔjawo kolu.

A yɛdɛ, tuma siyaman, danfadabɔ ye makolaɲalu tɛ, a fodobalama n'a dunduruma, ani kurufa mako gbɛlɛnnu naɲako bolo bɛɛ ma (kɛndɛya, karan, jiko, dinkiralasaniɲa, magbɛnnin, kiiti, dimitarasɔn, ani wolu ɲɔɔndɔlu). Fodoba sarawusi wolu lasɔdɔn nadɔɔya fantannu ma, wo ye jama bɛɛ le haminnanko di, katɛrɛtɛ ɲɛmɔɔlu ma, minnu nasiinin bolokolonɲa madɔɔya fɛɛre lamiri, an'a kɛwaliyalu bɛɛ kunna.

Jawo [julaya] (le commerce)

Tangba fila le ye julaya bolon na: ankoro, ani detaye.

Laginɛ kɔnɔmi daɲa bad'a yida, ko bolon kunba saba le sen ɲe PIB dɔ: konko bolonnakalu (sɛnɛ, beyanmara, ani mɔnnin), damanda bolon, ani julaya (damuninfennadan ani lotɛlikolu bɛɛ ye wole dɔ). Alu lɔdiya, k'a bɔ ɲɔɔn dakɔdɔ, wol'e: 18%, 16%, ani 27% PIB dɔ. Kɔnɔmi kɔdɔta, k'a makafo kunkɛndɛya, wo fanba ye bolon saba ninnu ne ma. Wo bɛɛ n'a ta, ko wo ko la famuyali bada kɛ sɛnɛko ni damandako ma, ɲa bada sɔdɔn wolu ladon ma bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛlu dɔ, (SRP), hali bi, julaya polotiki kelen natɛɛnin tɛ Laginɛ bolo.

Taransipɔri [madoninnin] (le transport)

Taransipɔri ni julaya l'e wala ɲɔɔn fɛ. Laginɛ kɔnɔ, a kun lɔnin mɔnbili silalu le la (donin ani mɔɔ fanba, fayida 95%, ye madoninna wolu le kan), baton silalu kɔɔji kan (nanfololaka, ni min tɛ duukɔdɔ nanfolo di, wo fanba ye donna kɔɔji dan ne fɛ Kɔnakiri), ani nɛɛsila (waati nin na, wo la dan ɲe fuwanbanku madonin di).

Mɔnbili silalu ye alu ta bolon min di, wo dɔsiinin k'a bɛn wulakɔnɔ sila, jamana la fodoba sila, ani an na mirindi nin jamanalu tɛla silako ma, min di alu don ɲɔɔn dɔ sɔnɔɔya bolo ma.

Taransipɔri bolonnaka la sabati di se jateminala ɲa siyaman ma: misali dɔ, a di se tala silako jidan ma (2,7km, 100km^2 bɛɛ kɔnɔ, san 1997 la), n'o tɛ, sila cɛmɛdɔyasii min jate kaɲin (25%, san 1997 la). So misɛnnu na, watiri ye fo denbaya 0,4% pe le bolo; moto kelen ɲe a 3% bolo. Kɔnakiri kɔnɔ, wo kasabiya di wa fo 11%, ani 4%; so kunba tɔlu la, a di taa fo 6%, ani 16% (san 1994/95 la).

Dinkira dolu lato min kɛnin silako dɔ, ani yɔrɔ wolu taransipɔri lawara, wo fanan ɲe yen mɔɔlu la bolokolonɲa lawara kun do le di.

A si la, wo di sɔdɔnfennu madoningboya, ka fen bɛɛ da lagbɛlɛya, haan ka w'a se baarafen ni baara jɔɔrannu ma.

Banki bolonnaka (le secteur bancaire)

Bolonnaka l'e wo di, min kun lɔnin kafolu la (lanterepirisilu), minnu ke bɛnnin wodi muu labaara ma. K'a lɔn kafo minnu ɲe wolu di, wolu la baara fanba l'e, ka jama la wodi lamarata lamida, ani wodi lasayita gbɛdɛlu, ka wolu don julu la alu yɛdɛ tɔɔ dɔ. Faranfasiya nin bada bankilu la wodilabɔ mansinin otomatikilu sen nabɔ kɔ, kɔni bankilu y'a kɔnɔ ani alu lanmaɲɔɔnnu. Wodiko makolaɲa bolonnaka (banki minnu di julu don; minnu di santiyebalu wodiko kunko ɲa, kafo minnu ɲe julu ni feere kɛla, sarawusi minnu ɲe bɔnɔ matankala –asiransi-, ani nanfolo minnu bilanin pensɔnko kunkɔdɔ), wo la ko di se ɲabɔla a ta kun na, kɔni, a tɛ kɛla wo ɲa tuma bɛɛ.

Laginɛ kɔnɔ, k'a bɛn lanterepirisiladan ma, wo nanfolo fanba ye kunkelen na jii maranin ne di, n'o tɛ lukɔnɔ nanfolo (74%); banki piriwelu, sarawusi minnu ɲe nanfoloko kunna, ani wodi muunin minnu ɲe ladɛla maaninko bolo ma, wolu ye labaarala mɔɔ 3% le bolo (san 1994/95).

2.2.4 Kɔnɔmi fodoba muran (l'infrastructure économique)

Enɛrisi damun jate (la consommation d'énergie)

A kɛda enɛrisi ladan kun fɔlɔma di (misali dɔ: duukɔdɔ kenbu, haman tɛ taji), an'a kun filanan (misali dɔ, kuran min ɲe bɔla tajima mɔtɛri dɔ), enɛrisi suu wo suu, hali n'a kɛda kun fɔlɔma wolu mayɛlɛman bolo le ma. A totali ye bɛnna enɛrisi jate le ma, min bilada a lawalilalu sawo dɔ, k'a kaɲanma kenbu jate mida; wol'e bɛnna kenbu jate ma, min ba jenin, a di enɛrisi wo kantite labɔ.

Laginɛ, dari kɛnin enɛrisi suu min na, wol'e lɔɔ jaran jenin di; wo ye bɛnna fo enɛrisi damun 95% le ma, k'a bɛn enɛrisi damun naban ma.

Wulajannakumaɲɔɔya [telekɔminikasɔn] (les télécommunications)

Wulajannakumaɲɔɔya ɲa bada mayɛlɛman bi kosɔbɛ. Senkolaya kudalu ye kan ka bila ɲɔɔn kɔ k'a lateriya bolo ma, min bada tɔn ni sariyalu mayɛlɛman farilaya jamana bɛɛ kan na.

Afiriki kɔnɔ, telekɔminikasɔn na sitiyasɔn bɛnnin tɛ, n'a kɔrɔsi minada tɔɔmasere kɔdɔmannu ma, minnu ɲe telekɔminikasɔn kɛwaliyalu la. Afiriki telefɔni reso tɔɔmaserelu l'e nin: (a)teledansite (mɔɔ cɛmɛ ye dɛla liɲi jate min na) ye 0,3% ni 0,8% ne tɛla dɔ; (b)sarawusi kalite maɲin (bandilu dama latɛɛnin de, k'a ɲatɔnɔ dɔɔya, ani wo ko suulu); (c)k'a da lagbɛlɛya

kojuuya. Burukina-Faso sokunba fila tɛla telefɔni sara kabon (militi kelen, faran 5,6) Paris ni Los Angeles tɛ telefɔni sara di (militi kelen, faran 2,93, san 1997 da l'e wodi France Telecom bolo).

K'a mina Afiriki muumɛ ma, sii saba l'e kan ka latɛɛ ten: (a)Magɛrɛbu jamanalu, ani Afiriki woroduuyanfan jamanalu, wolu la liɲi jate ye 45 le lafo dɔ mɔɔ 1000 na kun na; Egypte (Misira) ta 56, Afique du Sud ta 101, Botswana ta 48; (b)fonfanba dɔkolon min ɲe, k'a damina Laginɛ ma, ka Saheli kɔnɔ jamanalu lasɔdɔ, ka w'a bila Konko bajulufɛla la, wo muranko m'a dɔbɔ, a liɲi jate ma 2,5 bɔ, mɔɔ 1000 na kun na; (c)kɔɔji konkodala jamanalu, telebe ani telebɔ, Laginɛ, Labiriya ani Somali, wolu latɛɛ kɔ, jamana tɔlu siyaman na liɲiko ye 2,5 ani 10 ne tɛla; Senekali ni Gaboni fila le pe ye wo sandɔ; k'a bila ɲɔɔn kɔ, liɲi 13, ani 32.

Laginɛ kɔnɔ, telekɔminikasɔn bolo ma, abɔne jate bɔnin mɔɔ 10.000 ne san 1995, k'a se mɔɔ 68.000 dɔ san 2000 la. Siinnɔdɔ telefɔni jate l'e 0,05 di, mɔɔ 1000 ta kun na, san 2000 la.

2.3 Fodoba dimitarasɔn (l'administration publique)

Desantaralisasɔn [fankalasayi] (la décentralisation)

Nɔ (famaya) lasayi bolon ne, k'a bɛn disisɔnta ani fennamandi ma, k'a fadan famaya sandɔ la, k'a lase a duula ma. Misali dɔ, k'a fadan dimitarasɔn sandɔ la, k'a se perefɛ ma, wo min ɲe kufaranaman na lasiiden di jamana kɔnɔ.

Dekɔnsantarasɔn [fankalajɛnsɛn] (la déconcentration)

Ka fanka lasayi mansaya duula ma, disisɔnta ani lamandili bolo ma.

Delekasɔn (la délégation)

Disisɔnta ani lamandili fanka le bɔnin tonboloma do bolo (misali dɔ, min na ko dunnin kufaranaman na), k'a di tɔnboloma do ma, min ɲ'a yɛdɛ la, n'o tɛ, min ɲe fayida a yɛdɛ la.

Nɔ yɛlɛman [dewolisɔn] (la dévolution)

Ka fanka bɔ tɔnboloma bolo, wote ma kɛ min ɲɛ, k'a di tɔnboloma gbɛdɛ ma, wote kɛnin min ɲɛ.

Fankalase (la subsidiarité)

Landa l'e, min bolo ma, fanka sandɔ t'a sen bila ko dɔ, fo n'a k'a tɛrɛ, ko a tiɲetɔ fanka duula la, wo min kakan k'a kɛ, adun, a senkola y'a ye; haman, ni fanka sandɔ k'a ye ko, fanka duula bada ɲakɔdɔnɔɔ. Wo ba kɛ, fanka sandɔ di se a duula ta magbɛnna.

2.4 Piriwe [kunkelen] bolonnaka (le secteur privé)

Sɛkitɛri piriwe [kunkelennu na bolonnaka] (le secteur privé)

Kafo muumɛ ladɛnin ne ko ye, minnu manankun ɲe mɔɔ kelen ta di, n'o tɛ sosete piriwelu.

Poroduwisɔn kapasite [fennadan sɛnbɛ] (la capacité de production)

Baarafennu di se labaarala jate minna, hankililamiri dɔ, k'a kun kɛ poroduwisɔn na buu di.

Piriwatisasɔn [dundurumayali] (la privatisation)

Ka fen bɔ fodobaya bolo ma, k'a kɛ mɔɔ kelen dunduruma di, n'o tɛ paritikiliye kelen na sosete ta di.

Bɔnɔmatanka (le risque)

Kuma l'e, min kɔdɔ kakan ka latɛɛ. K'a bɛn bɔnɔmatan kɛwaliya ma, jate ye bɔnɔ le kan, minnu di se ka natalu lafoya, ka bɔnɔ ladon sosete kun, min di se k'a labe. Gbɛrɛ-gbɛrɛ ye latɛɛ le di, min di se ka dɔsii sii fila di: (a)gbɛrɛ-gbɛrɛ labe fondan; (b)gbɛrɛ-gbɛrɛ la bɔnɔ la wara jate. Alako ka bɔnɔ madɔɔya, bɔnɔɲasii mɔɔlu y'alu fankala sii fila nin dɔ kelen ne kan, ka bɔnɔ kunbɛn, haman k'a matanka.

Kurufa haminnamida (la responsabilité sociale)

K'a bɛn kafolu la sabati mafanin ma, kɔdɔ saba l'e miridɔko nin na: (a) nanfoloko (kunkɛndɛya ani tɔnɔladon); (b) mɔɔya kunko (mɔɔya la ko hamin); (c) ani siidinkiradɔko (dinkira la ko hamin). Ni kafolu y'a fɛ ka haminnanko saba ninnu jaara, fo alu y'alu kɔrɔsi to koɲɔɔmalu bɛɛ dɔ: baaradenko kun na, sanninna ni ferekɛlalu la kun na, wodikuntiilu ani yɛdɛma-kafo (ONG) minnu sɔbɛ ye jama ni siidinkira la ko makadan ma. Wo kosɔn, fo kafolu ye sila taama k'a lɔ kurufa ni dinkira la ko hamin ma. Tonɲa la, ni kafo min seda k'a kocɛɲa ni a la sabati fɛɛrɛlu bɛn haminnanko wolu ma bi, wo di na se a la nanfoloko sɛnbɛdonna waati sudun kɔdɔ.

3 Mɔɔya dɔsiiɲa [mɔɔya polotiki] (la politique sociale)

Mɔɔya dɔsiiɲa [mɔɔya polotiki] (la politique sociale)

Kɛwaliya le, min nawulin'a ma, alako jama la sitiyasɔn di mafalen bolo ma, min di fondan madɔɔya mɔɔlu, haman kuru latɛɛninnu ni ɲɔɔn tɛ. Fodan wolu ye bɔla lɔɔfɛ n'a kɛwaliyalu le dɔ, kɔnɔmin nakaninnu dɔ. Fondan wolu madɔɔya fɛɛrɛ le ye lɔɔfɛ kunnasii di sariya ɲumalu la, ka fennu ni makolaɲalu da madɔɔya, n'o tɛ k'alu to fu la, ka fennu takisilu sara, ka sɔdɔnkolu dɔtala koɲuma kɛ. Polotiki nin lɔduu l'e baara kɛɲa di (a la kundɔjanɲa, a sara dɔ dɔɔman, a laɲɔɲɔn an'a lɔnnin makafo waati bɛɛ); denbaya la ko (nanfololadɛmɛnnin, densɔdɔn tɛbɔ, ani wolu ɲɔɔnnu); jiwodon, sii yɔrɔ lasaniɲa, ani so lɔ.

3.1 Mɔɔya bolonnakalu (les secteurs sociaux)

Mɔɔyadɔko ye bolonnaka kunba fila le di: jiwodon karan, ani (sɛnteya) kɛndɛya. A yɛdɛ, k'a bɛn makolu ni mɔɔya polotiki wan-wan ma, faranfasiya nin di se ka dɔwara, ka jiko, konko kɔnɔla la sabati, silako, kiti n'a sariyalu ani so lɔ k'a lasabati, ka wolu bɛɛ latɛrɛ a dɔ. Bolonnaka wolu bɛɛ dɔ, SRP y'a baraka lala makolaɲalu le dɔ, minnu di fantannu nasɔdɔn jonna (jiwodon karan -lɛkɔlikolu, ani kɛndɛya –labitanin n'a basikolu, ani wolu ɲɔɔndɔlu).

3.1.1 Jiwodon karan (l'éducation)

Karanbaliya (l'analphabétisme)

A ye fɔla mɔɔ le ma ko karanbali, mɔɔ min tɛ se, sɛbɛli n'o tɛ karan bolo ma, k'a yɛdɛ la duɲadɔtɛɛ ko fosi sɛbɛ n'o tɛ k'a karan, k'a famuya. A di se fɔla mɔɔ fanan ma k'a ma karan, ni min lɔnko dannin limɔrɔ karan, ani kumakan dandɔ durusi ma, karan ni sɛbɛli dɔ.

Balikulu la karanbaliya senkan (le taux d'analphabétisme des adultes)

Nin cɛmɛdɔyasii jate ye bɔla mɔɔ kasabiya le ma, minnu bada san 15 kɔtanbi, k'a sɔdɔn, alu tɛ se alu yɛdɛ la duɲadɔtɛɛ ko fosi sɛbɛla, k'a karan, k'a famuya, n'o tɛ ka jate misɛn bɔ, sɛbɛli dɔ.

K'a fadan jamadamalɔn dannin na san 1996 la, minnu bada san 15 kɔtanbi, wolu 25% le karanda san 1994 na. K'a fadan Loni la mɔɔya lasabati porokaramun (PNUD) san 1999 arapɔri la, Laginɛ balikulu la karan senka bɛnda 37,9% le ma, san 1997 la; wo kɔdɔ l'e, ko balikulu la karanbaliya senkan tɛrɛ ye 62,1% ne lafo dɔ.

Karanbaliya denbayalu kɔnɔ (l'analphabétisme dans les familles)

Laginɛ kɔnɔ, a bada lakɔrɔsi, k'a fɔ ko lu la bolokolonɲa jate ni lutii la karan kunbe dunnin ɲɔɔn na. San 1994/95 la, k'a bɛn bolokolonɲa la ko ma, denbaya minnu lutii ma karan, wolu 62% ye bolokolonɲa dannasiinin kɔdɔ; minnu lutii ka karan kunfɔlɔma kɛ, wolu 42%; k'a sɔdɔn minnu lutii ka karan kunsabanan kɛ (iniwɛrisite) wolu 5% l'e dan wo kɔdɔ.

Baliku karan (l'alphabétisation)

Kɔdɔtali l'e mɔɔ la ko dɔ, min d'a kɛ, karan bolo ma, a di se a la duɲadɔtɛɛ ko misɛnnu sɛbɛla, k'a karan k'a famuya, ka se jate misɛnnu siila sɛbɛli dɔ.

Baliku karan senkan - mɔɔ jate min di se karan ni sɛbɛli la, kare latɛɛnin do kɔnɔ, san kelen kɔdɔ, ka wo la kare mɔɔ muumɛ ladɛnin jate ma – wo ye Loni la mɔɔya lasabati tɔɔmasere do le di (IDH).

Baliku karan senkan, k'a bɛn kunda, dinkira ani suu ma (le taux d'alphabétisation selon les régions, les milieux et le genre)

Baliku karan senka minnu tanin, wol'e: 13% Laginɛ gbɛkan jamana dɔ (Hoti Ginɛ), 19% Futa kɔnɔ (Mɔyɛnin Ginɛ), 23% tu kɔdɔ (Ginɛ Fɔrɛ la), ani 26% kɔɔjida la (Basi Ginɛ). Sobalu kɔnɔ, senkan nin ɲe bɛnna 60% le ma, cɛlu ta kun na; 36% mosolu ta kun na. So misɛnnu na, senka siidiyama fila ninu ye bɛnna, k'a bɔ ɲɔɔn kɔdɔ, 25%, ani 6% le ma.

Deninɲa kuntaa fɔlɔ (la petite enfance)

Ko minnu ɲe denin nasɔdɔnna, a la simaya karokun fɔlɔlu, an'a sankun fɔlɔlu kɔdɔ, wolu nɔba le y'a la cɛnmɔɔdiya dɔ. Adun, waatikudun fondoba wo la ko ma ta badɔ jamanalu bolo, alu la polotiki, porokaramun ani fodoba bidiselu dɔ. Polotiki minnu lɔnin deninɲa kuntaa fɔlɔ wo ma, a siyaman dɔ, wolu lɔnin deninnu na karan maɲaa le ma, sani alu kɛ tɛ ka karan saada fɔlɔ damina. Alu la ko di se lakunna jatemida kamalinin kɔnɔ, k'a fɔlɔ alu la sɛnteya ma, k'a sii alu la balokoɲuma la, k'o bɛɛ la jiwodonkoɲuma kan, alako denin na cɛnmɔɔdiya di lasabati, fadibanku, hankili ani lɔnnin bɛɛ kun na.

Jiwodon karan saada fɔlɔ (l'éducation primaire)

Jamana fanbalu kɔnɔ, a ba fɔ ko jiwodon karan, deninnu na san lolu, n'o tɛ san wɔrɔ fɔlɔ karan ne ko. A siyaman dɔ, jamanalu ye wo lafarilayala le, katɛrɛtɛ denmisɛnninnu ta kun na. Karan nin ɲe daminala, yɔrɔ siyaman dɔ, den san 4 ni san 7 le tɛla.

Lɛkɔliladon senkan ɲaama (le taux brut de scolarisation au primaire)

Den jate min bada ladon lɛkɔli la, wo cɛmɛdɔyasii k'a bɛn kare muumɛ kasabi ma, min bada se karan kunfɔlɔma nin ma. Banin lɛkɔliladon senkan ɲaama ye tɔɔmasere le di, min ɲe deninnu na lɛkɔliladon dɔsuman fen di, a di se tanbila 100% la, k'a bɛn denin dolu la nɔkansayi ma karan dakun dɔ, ani dolu fanan na kɔ-kɔ ladon ma (minnu ɲe donna k'a tɛrɛ alu sɔdɔnsi bada tanbi lɛkɔliladon ma).

Laginɛ lɛkɔliladon senkan ɲaama bɛnda 29% le ma, san 1989 la. San 1999 la, a seda 53,5% dɔ. Lanmali dɔ, Saheli woroduuyanfan Afiriki jamanalu la lɛkɔliladon senkan ɲaama tɛrɛ ye 72% le dɔ.

Laginɛ lɛkɔliladon senkan ɲaama bɔnin 27% le dɔ, san 1990 la, k'a se 57% dɔ, san 2000 la.

Denmosoninnu na lɛkɔliladon senkan ɲaama bɔnin 17% le dɔ, san 1990 la, k'a se 44% dɔ, san 2000 la.

Lɛkɔliladon senkan bɛdɛ (le taux net de scolarisation au primaire)

Lɛkɔliladon senkan bɛdɛ, karan kunfɔlɔma bon na, wo ye deninnu ne jate kasabiyala, minnu bada se lɛkɔliladon ma, n'alu ye lɛkɔli la jaati, wo san wo la. Senkan bɛdɛ nin jate ye minala kare kelen dennu ne ma, minnu ɲe lɛkɔli la , san wo la, ka wo la kare muumɛ ma, a lɛkɔliden ani minnu ma se donna. A ye lɛkɔliko kadara jate tɔɔmasere le di. Fani senkan bɛdɛ d'i madon 100 la, wo ye tɔɔmasere le di, k'a fɔ ko den minnu kakan ka karan, wolu fanba bada don lɛkɔli la (bɛɛ la karan).

Laginɛ kɔnɔ, lɛkɔliladon senkan bɛdɛ bɛnda 41,5% le ma san 1997 la, ka wo la jamana sabatibaatɔlu la 85,7% senkan bɛdɛ kunnakaɲanin ma, ani Saheli woroduuyanfan Afiriki jamanalu la 56,2% ma.

Lɛkɔliden ni lɛkɔlikaramɔɔ bɛntɛ (le ratio élèves-maître)

Lɛkɔlidennu jate le lanin ɲe lɛkɔlikaramɔɔlu jate ma. A ye bɛnna lɛkɔliden jate kunnakaɲanin ne ma karamɔɔ kelen bolo. Laginɛ kɔnɔ, bɛntɛ nin jate bɔnin 38 ne dɔ k'a se 46 dɔ, san 1990 ni san 2000 tɛla.

Sunkudunninu na lɛkɔliladon senkan ɲaama (le taux brut de scolarisation des filles dans le primaire)

Mɔɔ siikuru bɛɛ dɔ, k'a bɛn kɔnɔmi ni mɔɔya donɲa ma nɔɔn dɔ, kɔrɔsi bolo ma, bolokolonɲa nɔ di se yela kuru wo mɔɔlu la ko dɔ, k'a lankɛnɛmaya lu kelen kɔnɔ mɔɔ dolu fɛ, k'a tanbi dolu la. Bolokolonɲa lankɛnɛmayanin moso, denmisɛnnu, kɛman ni mosomanu ne fɛ katanbi. Sunkudunninu na lɛkɔliladon senkan ɲaama bɔnin 17,3% le dɔ, san 1990 la, k'a se 44,3% dɔ san 2000 la.

Jiwodon karan saada filanan (l'éducation secondaire)

Kɔlɛsiladon ne ko, lɛkɔlikaran saada filanan. Ale le gbankunnin saada fɔlɔ la ikɔdɔ. A jaati la, saada filanan karan ɲe daminala san woronwilanan ne la, k'a se san tan ma. A ba dɔɔya ɲa sii, san naanin.

Jamana siyaman kɔnɔ, kɔlɛsilakaran farilayanin de denmisɛnnu bɛɛ kan na. Jiwodon karan saada fɔlɔ n'a filanan danfadabɔ di se fadanna k'a bɛn jamanalu ma.

Jiwodon karan saada sabanan (l'éducation tertiaire)

Wole fanan tuunin saada filanan na. Ale le lɛkɔliden dɔbɛnna karan sandɔba ɲɛ, n'o tɛ, baaramakaran bon do ɲɛ, kɔlɛsi karan bannin kɔ.

Baaramakaran jiwodon (l'éducation professionnelle)

Jiwodon karan n'e, min ɲe karanden makaranna a la duɲadɔtɛɛ baarada la. A di se donna saada filanan n'o tɛ saada sabanan karan na, k'alu kɛ kelendi. A jaati la, karan nin kun lɔnin metiyelu le la, iko mininseya, mɔnsɔnɲa, mankaninsɛnɲa, ani bulanseya. Jiwodonbolon dolu fɛ, baaramakarandennu ta ye bonba di alu la baaramakaran dɔ, k'a bɛn parantinɲa bolo ma.

ɲaɲinini lɔnni (la recherche scientifique)

Lɔnnin ne wo di, min baju ye koɲaɲinin di, dɔfɛsɛli, n'o tɛ ladeennin bolo ma. Danfadabɔ ye ɲaɲininin gbɛ (k'a bɛn lɔnnin dɔwara ma, hali n'a ma se labaarala sisan) wo ni ɲaɲininin nafama tɛ (min nawulinin jɔ ka lɔnnin nawankan, kɔni, k'a la nafa kundɔsudun do fanan kan).

3.1.2 Kɛndɛya [sɛnteya] (la santé)

Simaya nata (l'espérance de vie)

Kurupu kelen mɔɔlu la simaya kundɔkaɲanin, ka wo lawasa kɛ si jate di, kurupu wo kɔnɔmɔɔ kelen kelen na di se i yiili siila min ma, a la duɲadɔtɛɛ tɔ kɔdɔ.

Lamununɲa: si kundɔkaɲanin. A ni sijanɲaya tɛ kelen di. Sijanɲaya ye kundɔjate le di, miiri kɛnin k'a fɔ ko mɔɔ min sɔdɔnsan ɲe, tuma siyaman dɔ, a tɛ na tanbila si jate min na. Sijanɲaya kundɔjate ye minala si kasabiya kundɔkaɲanin ne ma, min bada sɔdɔn kuru latɛɛnin kelen kɔnɔ. Simaya nata jate ye minala, k'a bɛn sijanɲaya kunbe ma, k'a bɔ kuru la si jate kundɔkaɲanin ne dɔ. Simaya nata jate ye minala kasara wala jatedennu ne la.

Simaya natalamida sɔdɔn waati (l'espérance de vie à la naissance)

Mɔɔ d'i yiilisii si kasabi min na kab'i sɔdɔn waati. Wo jate ye midala k'a bɛn si karelu la kasara senkan ne ma, san wo la, ani kuru damalɔnnin wo kɔnɔ, tɔɔmasere bolo ma.

Laginɛ, simaya natalamida bɛnda san 54 ne ma, san 1999 la; a tɛrɛ ye san 45 le di san 1983 la. K'a mida Loni la simaya natalamida jatebɔ la, Laginɛka la simaya natalamida bɔnin san 36,5 le dɔ san 1970, k'a se san 46,5 dɔ san 1997.

Kasara senkan (le taux de mortalité)

Kasara senkan ɲaama jate ye midala mɔɔ 1000 ne kun na. A ye bɛnna kasara muumɛ jate le ma, ka wo dɔsii k'a bɛn jama dama kundɔkaɲanin ma, san kelen kɔdɔ.

Laginɛ kɔnɔ, kasara senkan ɲaama bɛnda kun 14,2 le ma, san 1999 la, mɔɔ 1000 ta kun na

Denɲerinsaya senkan (le taux de mortalité infantile)

Denɲerinsaya kɔdɔ bɛdɛ ye den na saya le di, a san fɔlɔ kamalibali. Tɔɔmasere l'e, k'a bɛn jama la yɛdɛmasɔdɔn kunbe ma. Ka denɲerinsaya lɔn, k'a bɛntɛ n'a kun lɔn, wo ye farila le di. Wo di s'a kɛla, ka kɔrɔsi mida dandali kɛɲa, a n'a la saniɲa ma, k'a bɛn densɔdɔnko ma; wo kɔ, ka kɔrɔsi mida jama la wuruki ni sabati jate ma.

Denɲerinsaya madɔɔya l'e kasara muumɛ jate madɔɔyala faadɔkɛ mayɛlɛman waati. Denɲerinsaya ba madɔɔya, simaya kundɔkaɲanin di kɔdɔta. Jamana sabatininbalu dɔ, denɲerinsaya tɛrɛ kakan de ka bɛn haman ka dɛsɛ 10 dɔ 1000 kan.

Laginɛ la denɲerinsaya senkan bɔnin 136,5 le dɔ, san 1992 la, k'a bila 98 dɔ, san 1999, mɔɔ 1000 kan.

K'a fadan Loni la jatemina la, Laginɛ denɲerinsaya senkan bɔda 197 le dɔ, san 1970 la, k'a bila 126 dɔ mɔɔ 1000 kan, san 1997 la. Sila nafamaba l'e dennalu la karan ni dennu na cɛndɛya tɛ.

Moso karanbalilu la denɲerinsaya senkan (112 ‰) kabon ko fila, moso karanninu ta di (61‰), minnu bada jiwodon karan saada filanan nabɔ.

Dentaaninsaya (la mortalité infanto-juvénile)

Den san lolu kamalibali la saya le ko ye. Laginɛ kɔnɔ, dentaaninsaya juba ye mɔɔlamida jankarolu le di (pali, jɔfɔdɔjankarolu, kɔnɔbori), ani baloladɛsɛ jankarolu. A senkan bɔnin 226 le dɔ, mɔɔ wakelen ta kun na, san 1992 la, k'a bila 177 dɔ, mɔɔ wakelen ta kun na, san 1999 la. Loni na jatebɔ kun na, Laginɛ la dentaaninsaya senkan bɔnin 345 le dɔ, san 1970 la, k'a bila 201 dɔ, mɔɔ wakelen ta kun na, san 1997 la. K'a bɛn dentaaninsaya ma Laginɛ kɔnɔ, fondanba l'e siidinkiralu ni ɲɔɔn tɛ. K'a fɔlɔ san 1992 ma, k'a se san 1999 ma, dentaaninsaya bɔda 275,8 dɔ, k'a bila 210,6‰ dɔ, somisɛnnu na; waati kelen wo la, sobalu kɔnɔ, a bɔda 175,5 le dɔ, k'a bila 148,7‰ dɔ.

Mosolu la kaladuudɔto (la mortalité maternelle)

Mosolu la saya le ko, alu kɔnɔma, densɔdɔndiya, n'o tɛ, tele 42 kɔdɔ, alu la densɔdɔn kɔ, k'a kun kɛ kɔnɔmaya di baa, wo di kɛ a dɔjuuyala baa, kun bɛɛ la, n'a dunnin kɔnɔmaya la, min ni asidan tɛ kelen di, gbansan tɛ min di. Kaladuudɔto ye sii fila di: (1) ka to tin ma; wo ye bɔla densɔdɔn na gbɛlɛya le dɔ (kɔnɔmaya dɔ jankaro, tin na gbɛlɛya, ni la fɛɛyaba, dɛnsɔdɔn gbɛlɛn kɔ), densɔdɔndɔ opearasɔn, basi kojuuya, n'o tɛ, bilandɔ bolo ma, k'a sabu kɛ kun madannin ninu dɔ kelen di; (2) densɔdɔnkɔsaya k'a sabu kɛ jankaro kɔdɔ do di, n'o tɛ jankaro kuda bilanin kɔnɔmaya dɔ, min ni denko tɛ kelen di, kɔni, a bada dɔjuuya kɔnɔmaya bolo.

Loni na jatemida kɔnɔ, mosolu la kaladuudɔto kunbe bɛnda 1600 moiko 100.000 kɔdɔ, san 1990 la. DRSP kan, ko a bɔnin 666 le dɔ, san 1992 la, k'a bila 528 dɔ, moiko 100.000 kɔdɔ, san 1998 na.

Jidiwa senkan (le taux de natalité)

Nin kan ɲe densɔdɔn jate le ma san kelen na, mɔɔ 1000 ta kun na.

Bi bi nin dɔ, Laginɛ la jidiwa senkan ɲe den 42,5 le dɔ, mɔɔ wakelen ta kun na. (K'a bɛn san 1996 ersansemanba ma, n'a lawasada san 1997 la, jidiwa senkan tɛrɛ ye 40 ne dɔ, mɔɔ wakelen ta kun na, san 1996 la.)

Balokojuuya (la malnutrition)

Jankarotɔya fadi l'e, min ɲe mɔɔ kan, min balo nɔ a dɔbɔla, kɔni nɛma tɛ min balo la, balo kɛɲa ma kamali. Wotii la balo dɔ, nɛmamafennu ne dɛsɛla, minnu ɲe fadi lasabati ladɛsɛla.

Nɛɛ di se dɛsɛla balo dɔ, ka kololu mudu, k'alu kadidiya; mɛɛyamafen ani witamininnu di se dɛsɛla k'a kundon jankaro ma.

Jiidi senkan (le taux de fécondité)

Moso kelen dennu jate le ko ye (ɲɔɔndɔ: jiidi tɔɔmasere sudun).

Loni la jate kun na, Laginɛ, jiidi senkan bɔnin 7,0% le dɔ, san 1975 la, k'a bila 5,5% dɔ, moso kelen ta kun na, san 1997 la. DRSP la jatemida dɔ, senkan kelen nin bɔnin 5,7% le dɔ, san 1992 la, k'a bila 5,5% dɔ, moso kelen ta kun na, san 1999 la.

Jiidi min senkan ɲe bɛnna moibaalu nɔdɔbila jate ma, den fila jate, kuma lasudunɲa dɔ, wo tɔɔ l'e ko nɔdɔbila senkan. Nɔdɔbila kunbe ba ban nasɔdɔnna, popilasɔn na makafoli di kunmalɔ waati kudun.

Bolote wan-wan (la couverture vaccinale)

Kɔdɔ min ɲe bolote wan-wan na, wol'e jatemida di k'a bɛn mɔɔ kasabiya ma, min bolo bada te popilasɔn dɔ (n'o tɛ, popilasɔ dɔsiibolon do, faranfasiya sii kɛd'a la).

K'a bɛn boloteko ma (n'o tɛ jankarofudu), ɲefɛtaaba bada kɛ wo dɔ Laginɛ, san 1987 ni san 1993 tɛla. K'a bɔ san 1988 na k'a se san 1998 ma, bolote wan-wan bɔda 5% kɔdɔ, ka yɛlɛ 62% kan, bolote kunbalu ta kun na: DTC3 (difuteri, titanɔsi ani kokilisi); poliyo (poliyo3); urusɔli ani titanɔsi mɛrɛkɛ (VAT2). Wo fanan dɔ, danfadabɔlu makɛnɛnin. Ni kasɔdɔn Konakiri deninnu 51,1% bada bolote bɛɛ ban, senkan wo ye bɛnna 22,4% ne ma Mɔyɛni Ginɛ

Kɛndɛya sarawusibondalu lasɔdɔnko (l'accès aux services de santé)

Laginɛ kɔnɔ, tuma siyaman dɔ, kilo loolu ye somisɛnninnamɔɔlu 50% ni labitaninso tɛ; 20% mataanin kilo tan ni loolu la. K'a la wo fanan kan, a kakan k'a lɔn ko dɔɔtɔrɔbalu 48%, sasifamunnu 51% ani lanfirimiyelu 39%, wolu bɛɛ y'alu la baara kɛla Kɔnakiri le, jamana popilasɔn 15% ɲɛ.

Wo bad'a yida, k'a fɔ ni se tɛ denbaya minnu ɲɛ, wolu tɛ se ka labitanin nasɔdɔn. Bolokolonɲa nɔntɔn ɲe 20% min kan, wo fanan dɔ 12% pe le ye sela labitanin, n'alu jankaroda. 20% minnu fanan na banaya lankɛnɛmayanin, wolu 50% ye wala labitanin n'a mako beda. Bolokolonnu na labitanin nasɔdɔnbaliya kun fɔlɔ y'alu bolokɔnɔko ladɔɔya di, a filanan n'e labitaninsolu ladɔɔya di alu siidinkira dɔ.

K'a bɛn dandalisara la gbɛlɛya ma, labitaninkunda, bolokolonnu tɛ wakaliyala a depanse la; wol'alu siyaman lɔla yɛdɛdanda la. Hankɛɛtilu bad'a yida, ko denbayalu 40% ɲe dɛsɛla waati ni waati, alu dandalisara la; 15% dɛsɛnin de kadawu! Bolofa kelen ɲe deninnu na labitanin nasɔdɔn nadɔɔya kan, somisɛnnu na, a kɛda bolote di, a kɛda nilakilidɔjankaro juu di, wolu minnu na kasara katerin.

Ji saniman ani ji minta lasɔdɔn senkan (le taux d'accès à l'eau salubre et à l'eau potable)

Mɔɔ jate minnu di se k'alu makobɔ ji la, saniɲa ni lawasa dɔ, n'a ni tɔrɔyaba tɛ, wo cɛmɛdɔyasii k'a bɛn popilasɔn kunkafonin ma. Wol'e jamanakɔnɔdennu na kɛndɛya lankɛnɛmayala, k'a yida fanan ko jamana bada nɔ sɔdɔn ji nɔɔ lakandaɲa ma, ani ji saniman dɔtalaɲa ma a duudennu tɛ Sobalu kɔnɔ, a ba fɔ ko «tɔrɔyaba tɛ», wo kɔdɔ l'e ko pɔnpe ye lu kɔnɔ, n'o tɛ mɛtɛrɛ 200 la, lu dafɛ. Somisɛnnu na, a di tɛrɛ jisoridiya manjan so la kosɔbɛ, ka jisori kuntaa dɔjanɲaya. Ji la ɲumaya n'a la juuya ye bɔl'a dɔ nimafen misɛnnu ne dɔ. A di fɔ ko jiko k'a dɔbɔ, n'a ka bɛɛ mako ɲa: minnin, koli bɛsɛya bolo bɛɛ fɛ, tuma siyaman dɔ, mɔɔ kelen bɛɛ ta litiri 20, tele kɔdɔ.

Ji saniman nasɔdɔnkonɔɔn laginɛ yan, wo senkan bɔnin 29% le dɔ san 1989 la, k'a se 49% dɔ, san 1999 la. Ji saniman nasɔdɔn ma ban lanɔɔyala somisɛnnu na (denbayalu 45% tɛrɛ bad'a lasɔdɔn san 1994/95 la) k'a se sobakɔnɔlalu dɔ (49% waati kelen wo la).

Mɔɔ fadi fiiradɔban jankarokisɛ [VIH] (le virus de l'immunodéficience humaine V.I.H.)

Mɔɔ fadi fiiradɔban jankarokisɛ (VIH) ye jankaro le dila mɔɔ ma, min kundon ɲe kɛla SIDA di; faransikan dɔ: Syndrome (jankaro tɔɔmasere suu siyaman) d'Immuno Dépression (fiiradɔban) Acquise (lasɔdɔnnin). Jankaro le wo di, min ɲ'a kɛla fadibanku tɛ se a yɛdɛmakadanna, k'a yɛdɛbɔ hali sasa jankaro bolo.

Sida jankaro [siida] (le SIDA)

Tɔɔmasere ɲakɛnin (tɔɔmasere ni nɔntɔnnu nakafonin) k'a bɛn fadi la yɛdɛ makadan dɔgbasi ma (fadi baraka dɔban kojuuya) min nasɔdɔnnin (k'a sabu kɛ jankaro kisɛ di, min nasɔdɔnnin si kɔdɔ). SIDA ye jankaro le di, min ɲe fadi la yɛdɛ makadan fɛɛrɛ bɛɛ dɔtiɲɛla, k'o sabu kɛ jankaro kisɛ di min tɔɔ ko HIV. Wo ba kɛ, fadi tɛ s'a yɛdɛ makɛlɛla jankaro sii kɔdɔ.

Duɲalaminin jankaro nin ɲe kan ka fanka sɔdɔn Laginɛ. San kelen kɔdɔ (san 2001 ni 2002 tɛla), seroperewalansi senkan bɔda 1,4% dɔ, ka yɛlɛ 2,8% dɔ. SIDA bada mɔɔ 114000 mida. Wo ye bɛnna Perefɛtiri mankan kelen mɔɔ muumɛ ladɛnin ne ma. A ye baarabolon bɛɛ mɔɔ dɔ. A dandalisara ye bɛnna lamɛrɛkɛn dala 480 ne ma fodoba labitaninnu na, n'o tɛ, dala 1190 labitanin patikilyelu la, k'a bɛn tele 21 dandali ma. K'a bɛn da mabɛnnin ma, dala 560 ɲɔɔn, hankili la, san 2005 la, Laginɛ sidatɔlu ladɛnin dandasara d'i lɔ lamɛrɛkɛn dala miliyon 21 na, k'o la san 2000 la miliyon 12 ma.

Bolokolonɲa madɔɔya sɛdon nɔ tɛ se lankɛnɛmayala Laginɛ, ni SIDA la janban ma lalɔ, ani ka denbayalu magbɛn, a mantɔrɔ bada minnu nasɔdɔn. Wole k'a kɛ, fɛɛrɛ gbɛdɛ bada ladan, k'a bɛn SIDA kɛlɛ ma, a kelen ta kun na. I ko Gbafaranaman k'a yamari ɲa min, porokaramun ni porose kelen kelenna bɛɛ d'i ta bolon kelen bɔ k'a bɛn SIDA kɛlɛ ma.

VIH/SIDA perewalansi senkan san 15-49 karelu dɔ (le taux de prévalence VIH/SIDA dans le groupe de 15-49 ans)

VIH/SIDA jankaro ye mɔɔ minnu fadi la ,a ma lankɛnɛmaya, wo jate cɛmɛdɔyasii, k'a bɛn faadɔkɛ wo jamadama ma.

Fodoba depanse k'a bɛn kɛndɛya la ko ma (les dépenses publiques de santé)

Jamana kelen ɲe bololabɔ min kɛla k'a don a kɔnɔmɔɔlu la kɛndɛya da fɛ.

Laginɛ, a tɛrɛ bɛnnin PNB 2,3% le ma san 1998 la. K'a lɔn fanan k'a fɔ, ko bololabɔ wo fanba kunlɔda sobakɔnɔlalu la kɛndɛya makadan ne la, katɛrɛtɛ Kɔnakiri ma. Depanse ninu ɲatɔnɔ fanba seda bannalu le ma. San 1994, fodoba depanse nin 48% kɛda popilasɔn 20% bannalu le mako di, k'a sɔdɔn a 4% ne seda 20% bolokolongbɛlu ma.

3.1.3 Silako (l'infrastructure routière)

Silako (l'infrastructure routière)

Silalu ye muran ne di, minnu ye danna fɛɛrɛ kunfɔlɔmalu tɛma. A ladan bolo ma, jɔɔran siyaman de ye silako dɔ: a duukolo, sila yɛdɛ kolo, sila ni a nɔlalu (borifennu lalɔdiya n'alu tiɲɛda alu labori fɛ, lakandali jɔɔrannu, ani wolu ɲɔɔndɔlu), baara kolokunba latɛɛnin minnu ɲe sila ladan dɔ (pɔn kunba n'a misɛnmannu, jisilalu ani kɔmuu minnu dontɔ kɔnkɛlu la, ani wolu ɲɔɔnnu), silabalu dɔtɛɛ yɔrɔlu, siɲalimanfennu, telekɔminikasɔn murannu, silalakɛnɛ ansitalasɔnnu, dɔɲininkali pɔsitɛlu ani tɔnsara pɔsitɛlu, mɔnbililadon wɔrɛlu ani bon minu lɔnin silafɛmakolu laɲa kun na. Kɔnɔmi ni adamadenɲa kun na, silalu ɲakoba le ye mɔɔ, beyan ani makolaɲafen siyaman madonin dɔ, ani ka dinkiralu bila ɲɔɔn ma, ka danduula solu labila ɲɔɔn ma, k'alu bɔ lato bolo ma.

3.2 Sikirite sosiyali [magbɛnnin tɔn – laholiya tɔn] (la sécurité sociale)

Sikirite sosiyali (la sécurité sociale)

K'a mina «duɲa bɛɛ la duruwadelɔmu dekilarasɔn» na, Loni LasanbuleSenerali bɛnda min ma desanburu karo tele 10 san 1948 na, sikirite sosiyali kun ɲe mɔɔ kelen kelen na bɛɛ la adamaya lajinmɛ le di kunnu na, minu natanbi tɛ. Tɔnbolon kunda la, a kan ɲe tɔnbolonnu, n'o tɛ kɛwaliya minnu lɔnin kodɔtala kun na, alako bɛɛ mako di se ka laɲa dandali kun na, ka bɛɛ latanka sɔdɔnko lafoya, n'o tɛ, a ladɔɔya ma, k'a kun kɛ jankaro, denbatiiya, lanjuru, kɔdɔya, n'o tɛ saya di; ka bɛɛ dɛmɛn i la denbaya donin tala.

Mɔɔya dɔ ɲarinteya (la vulnérabilité sociale)

Mɔɔya dɔ ɲarinteya ye siifadi le di, kunkelen na kurudɔdon ɲe madɔɔyala min dɔ kosɔbɛ (sɔpɔti silalu ladɔɔya); min naminin mɔɔlu la dɛmɛnnin kadɔɔ; min na don masiya jamakolu dɔ.

Mɔɔ sii dama minnu di se ka madan ɲarinteya wo dɔ, wol'e mosolu di wulalu kɔnɔ, n'o tɛ karitiye labilaninnu dɔ, moso minnu ɲe mara kɔnɔ, denin faratalu, bɔlɔn dɔ dennu, lɛkɔliden minnu bada ban karan na, n'alu y'alu la baarada fɔlɔ ɲininna, lanjurutɔlu, fɔnkisɔnnɛri minnu bada labɔ baara dɔ (defilatelu), fɔnkisɔnnɛri minnu bada bila latɛrɛti dɔ, ani mɔɔkɔdɔlu tabaa tɛ minnu na.

Baaralafoya (le chômage)

Baarabaliya l'e, k'a bɛn baarantanɲa. Baaralafoya suu kasiya: misali dɔ, tɛrɛti baaralafoya (wo kunlɔnin mɔɔlu le la, minnu na baara dunnin tɛrɛti la); senkolaya baaralafoya (mɔɔlu le wolu di, minnu na baara bada tiɲɛ, k'a sabu kɛ, alu la baara, n'o tɛ baara murannu bada bila senkolaya kuda duu dɔ, alu ma min manɔ, n'o tɛ, min mako tɛ baarabolo siyaman na, banin wodikun bada kɛ ka baara nɔdɔbila); fondantɛ baaralafoya (waati kudun baarabaliya l'e wo di, min ɲe bɛnna baara fila tɛla mafalen fondan ma); ani yɛdɛsawo dɔ baarabaliya (nin kun tɛ baaralafoya di).

Laginɛ ta kun na, kundɔfulen min ɲe baaralafoya la ko dɔ, n'a di se lasɔdɔla, wolu daminanin san 1990 le ma. Wo bɛɛ n'a ta, kundɔfulen wolu ye sila hakika siyaman ne yidala, hali bi, minnu kɛndɛ. Wo kɔnɔ, hankɛtiba min kɛda bidise ni damunninko kan (EIBC) san 1994 na, ani eresanseman min kɛda san 1996 la, wolu ka tunkun ninu makɛnɛ: (a) baaralafoya senkan makafoda, k'a bɔ 1,8% dɔ, k'a bila 3,1% dɔ, k'a fɔlɔ san 1991 ma, k'a se san 1995 ma; k'a sɔdɔn senkan nin ɲe bɛnna 6,1% ne ma jamana soba tɔlu kɔnɔ, ani 10% Kɔnakiri kɔnɔ; waati wo la, baara muumɛ senkan tɛrɛ 60,7% le dɔ. (b) Mɔɔ kasabiya min ɲe baara waati dɔ, wo jate bɛnda miliyon 3,386 le ma; wo 57% ye mosolu le di, k'alu tala sobalu (21%) ani somisɛnnu tɛ (21%). Laginɛ baaramɔɔ muumɛ 11,5% bɛɛ kungbaranin Kɔnakiri kelenpe le kɔnɔ. (c) Baaramɔɔ wolu dɔsii k'a bɛn baarada ma, wo k'a yida k'a fɔ ko alu fanba bɛɛ ye sɛnɛwali le la (80,1%); ani walikɛ minnu tɛ sɛnɛwali la 10,3%.

Lanjurutɔlu (les handicapés)

Kurufa bɛɛ dɔ, fɛɛ bada mɔɔ minnu hankili lasɔdɔ, n'o tɛ alu banku, wolu le bolokolon bɛɛ di, wolu le latonin, wolu le ɲarinte bɛɛ di.

Laginɛ kɔnɔ, lanjurutɔlu la fɛɛ suu kasiya: bolofa ye fɛɛ minnu kan, wol'e fuyenɲa di, tolo gbeden, boboya, sen tiɲe ni bolo tiɲɛ, ani hankili lagbasi. Lanjurutɔ kasiya deninnu ne dɔ; alu balonin tarali le la (misirimakanɲa).

Fo ka w'a se san 1983 ma, kundɔfulen jɔn-jɔn tɛrɛ tɛ lanjurutɔlu la ko la. Eresanseman min kɛda alu la ko la wo san wo la, wo k'a yida k'a fɔ ko alu mɔɔ 104815 l'e jamana kɔnɔ. Jate wo lakɛndɛyada san 1996 la, alu la eresanseman filanan fɛ, ka w'a bɛn mɔɔ 138388 ma. Wol'e bɛnna Laginɛ jamadama dannin 2% ma. San 1996 eresanseman wole ka kundɔfulen dafanin di lanjurutɔlu la kolu kan, k'a bɛn lanjuru suuyalu ma, ani lanjurutɔlu dɔjɛnsɛnɲa ma jamana kɔnɔ.

3.3 Sosete siwuli [dɛnkomaɲɔɔya] (la société civile)

Mɔɔlu la dɛ sila bɛɛ le ko, iko kare ni sɛdɛlu, kufaranaman nalɔnko di se kɛla min di, kɔni a tabilandɔko tɛ. A di se ladanna dɛnkomaɲɔɔya suu bɛ kun na: Dɛ wo di se kɛla mɔɔ gbansannu tɛ; a di se ladanna badenɲa, nanfoloko, haman diinako kun na; kɔni a tɛ ladan kufaranaman jinbɛ kɔdɔ, a la fɛɛrɛ t'a dɔ, a senbɔnin fewu. Nanfoloko ni dɛkuru lɔnninna dolu ye piriwelaka bɛɛ bilala sosete siwuli le dɔ. Dolu fanan ko, ko piriwelakalu bɛnnin de k'alu labɔ sosete siwuli kɔkan.

Kɔni tonɲa la, kufaranaman ni sosete siwuli donnin de ɲɔɔn dɔ. Jamanadennu na ko mansiya, min di se wala kufaranaman na sariya n'a la (siwansɔn) bolodɔsɔ kɔ. Misali dɔ, jamana dolu kɔnɔ, denbayalu tɛ takisi sarala kufaranaman ɲɛ alu sɔdɔnko fɛ; dennakanda bonnu lɔnin alu ɲɛ kufaranaman bolo. A kɔni, hali ni sii fila ninnu bɔ gboman ɲɔɔn dɔ, alu ba faranfasiya, wole nafa kabon alu fila bɛɛ kan.

Yɛdɛma-kafo [oɛnise] (l'organisation non gouvernementale O.N.G.)

Yɛdɛma-kafolu ye kafo ladannin ne di, jamanakɔnɔmɔɔlu bolo, n'o tɛ londannu, min daliluya tɛ nanfoloko di, kɔni, a di dɛmɛnnin kɛ nanfoloko ni mɔɔya lasabati la. Kafo ninu ta bonba ye mɔɔlu la duɲadɔtɛɛ lanɔɔya dɔ, so, duu ani jamana kun na. A farilayanin de kafo ninu kan na,

k'a fɔ ko alu la baarada dɔ, alu mankan ka ɲalatɔnbɔnnin kɛ k'a bɛn siya, diina haman kɛ ni mosoya ma; alu dun t'alu senbila polotiki dɔ ɲa sii ma.

Laginɛ kɔnɔ bi, laginɛkalu la oɛnise bada taa foo 690; londannu ta bada taa foo 78; cofaratifu ni kurupeman minnu nadann'alu bolo, wo bada taa foo 3.800.

Sɛndika (le syndicat)

Baaralalu la dɛ ladannin de, min di alu kunmafɔ, k'alu la nafa la ko ɲaɲinin sila bɛɛ fɛ, ani kun bɛɛ la: baarako, sarako kun na ani wolu ɲɔɔndɔlu.

3.4 Naɲɔɔya [sawura- tunkun] (l'aspect genre)

Sawura [naɲɔɔya] (le genre)

An kan ɲe min ma ko naɲɔɔya, n'o tɛ sawura, wole cɛ ni mosoya jate di, k'a bɛn naamunnu ma, minnu kɔnɔkolu ye mayɛlɛmanna k'a bɛn waati n'a dɔko ma. Naɲɔɔya nin nadan tɛ cɛya ni mosoya gbansan di; a dɔko fadannin naamunnu ne la ,k'a bɛn jiwodon kɛɲa ma, ani mɔɔlu siiɲa kurufa kɔnɔ.

Kurufa fanbalu kɔnɔ, yaamariya min ɲe cɛ ni moso tɛ, wo kun tɛ ɲɔɔn dafa bolo gbansan di, cɛ ni mosoya dɔ, kɔni, a baju ye nɔtiiya le di, cɛlu bolo, mosolu kan. Wo nɔtiiya wo min bɔnin tɛ daali dɔ, kɔni, a fadannin taariku, bolokɔnɔko, ani siifadi le la, wo di se mafalenna, k'a bɛn kurufa siiɲa mayɛlɛman ma, ani k'a bɛn kurufa waninke ma. A lɔnnin k'a fo ko mɔɔya dɔsiinin kurufa le bolo k'a bɛn nɔ dɔtalaɲa ma, kɔni ko wo ko la mɔɔ kelen di se ka kolu mafalen, kurufa waninke ba kɛ kodɔfalen min di, wole ye lasɔnɔɔyala, k'a kunkaliya.

Kaɲaɲɔɔya cɛ ni moso tɛ (l'égalité entre les sexes)

Ka jate lakunnin mida, kun bɛɛ la, sarati bɛɛ ma, polotiki bɛɛ dɔ, k'a lawul'a ma, alako cɛlu ni mosolu di lakaɲa, alu la lɔnniya ni famuya kɔnɔ, a ye bɛn bɛɛ ma, ka cɛlu ni mosolu siifadi mayɛlɛman k'a kun la kaɲaɲɔɔya kan. Fen wo fen ba kɛ lawulila, k'a ta kɔdɔ wo kan, k'a fɛɛrɛ n'a sila bɛɛ kun la kɔdɔ kelen nin kan, k'a lagbɛn-gbɛn, k'a lakanda, a n'a kɔfili bɛɛ.

4 Duɲakɔnɔdɛmɛnɲɔɔya [kooperasɔn ɛntɛrinasɔnali] (la coopération internationale)

Sabati fodoba dɛmɛnnin (l'aide publique au développement)

Sabati fodoba dɛmɛnnin (APD), wo ye dɛmɛnnin sila le di, kufaranaman fiila ni ɲɔɔn tɛ, k'a bɛn juluko, dinmali ani yɛdɛkɛdɔkolu, a kun bɛɛ la. A siyaman dɔ, jamana sabatininnu ɲe jamana sabatibalilu dɛmɛnna, dereketeman na, hali juluɲalɔ tɛ alu ni ɲɔɔn tɛ (fan fiila la dɛmɛnɲɔɔya); n'o tɛ, alu tɛlalɔbaa di se kɛla duɲa tɔnbolon kunba do di (fan siyaman na dɛmɛnɲɔɔya). Kɔni, jamana sabatininnu fanan ɲe ɲɔɔn dɛmɛnna (misali dɔ, amɛrɛkɛnnu ka Yirɔpu dɛmɛn pilan min na, n'a fɔd'a ma ko Marshall la pilan); jamana minnu fanan na sabati maban kamalila, wolu fanan ɲe ɲɔɔn dɛmɛnna (Woroduulakalu la ɲɔɔndɛmɛn).

Sabati dɛmɛnɲɔɔlu (les partenaires au développement)

Dɛmɛnɲɔɔ kalanke minnu ɲe Laginɛ la a la sabati sila kan, wolu l'e: (a)duɲa kɔnɔ tɔnbalu, tii-tii, Afiriki lasabati banki (B.A.D.); duɲa dɛnma banki (banki mɔnjali); duɲa la fodoba wodimuu

bon (Fɔn Moneteri ɛntɛrinasɔnali F.M.I.); Loni tɔnbolonnu, ani Yirɔpukalu la dɛkuru (U.E.); (b)jamana kunkelennu na dɛmɛnninbolon fɛ: tii-tii, Aliman jamana, Kanada, Etasini, Faransi ani Sapɔn.

Jamana bolokolon julutɔbalu la ko waninke (l'initiative pour les pays pauvres très endettés P.P.T.E.)

Waninke nin tada san 1996 le la, k'a bɛn julu mantɔrɔ ladɔɔya ma jamana bolokolonnu ɲɛ, minnu na julu bada wara kosɔbɛ, alako k'alu la juluko mabɛn jate la, alu di se min kɔdɔ, kɔndisɔn na, min natɛɛnin alu la julumanintiilu bolo. San 1999 sɛputanburu karo la, waninke nin hamin kun yɛlɛmanda k'a lɔ bolokolonɲa kɛlɛ la, k'a kɔndisɔn kɛ fɛɛrɛ suwandi di k'a sɛbɛ, k'o kɛ bolokolonɲa madɔɔya sɛdon tɔɔmasere di jamanalu kɔnɔ, waninke ni bada ta minnu ɲɛ.

Banki Mɔnjali la fɔli dɔ, Laginɛ la julu seda amɛrɛkɛn dala miliyon 1366 dɔ san 1982 la. San tan wo kɔ, san 1992 la, a seda miliyon 2634, k'a bɔ yen, k'a se miliyon 3254, amɛrɛkɛn dala dɔ, san 2001 na.

5 Kandaya (la gouvernance)

Kurufalu kɛ ka se alu yɛdɛkunnasiila, lasiili dɔ, min k'alu diya, a naamun ni a sariya bolo ma, k'alu yɛdɛmara, alu yɛdɛ la diɲa kɔnɔ, wole ko ye. Kɔla ɲaɲinininnu bad'a yida, k'a magbɛlɛya, k'a fɔ, ko kandayalu suu kakan ka mafalen, a kɛda duɲa muumɛ ta kun na baa, n'o tɛ jamana kelen, haman so ta kun na. Fo ka kɛɲa kuda ɲinin kandaya la, dimitarasɔn, ani kokunɲa bɛɛ. Kandaya kuda kakan ka lasii kolatɛɛɲa ani kokɛɲa kuda le kan, k'a la ɲɔɔnhɛnɛ kan; bɛɛ la sɔn ni ban ɲe min dɔ; ka bɛn fɔli dɔ, ka bɛn cɛli dɔ; bɛɛ n'i bɛrɛ, kandalu ani kandamɔɔlu.

Kandaya ɲuma (la bonne gouvernance)

Kandaya l'e, min ɲ'a fɛ, k'a la tonbolon bɛɛ sɛnbɛdon; k'a fɔlɔ kolatɛɛɲa ma fodoba fanka kun na, k'a sii fodoba nanfolo lamandiɲa la, demokarasi mafaɲa, sariyalu mafaɲa, duruwadelɔmu ani jama kannafulendɔko kunbalu la.

Kandaya ɲuma, ani tɔnbolonnu sɛnbɛdon koɲuma min nata ye DSRP la Laginɛ kɔnɔ, wol'e:

- Ka nanfolo dɔsiiɲa lasaniɲa kudakɛ (ka depanselu bɔ ɲɔɔn kɔdɔ, k'a bɛn alu la gbɛdɛn jate ma);
- Ka bidise dɔsii fo ka w'a se karitiye ni disitirikilu ma;
- Ka nanfolo lamandiɲa lagbɛya, k'a lankɛnɛmaya (ka bɛɛ lalɔn nanfolo sɔdɔnnin kasabiya la, ani a labɔɲa la, ani a labɔ kun na);
- Ka sɛnbɛdon dibidɔfen mina ani a damun kɛlɛ la;
- Ka tɔnbolonnu sɛnbɛdon, ka mɔɔya lasɛnsɛn, k'a lakɛndɛya k'a fɔlɔ fanka sandɔ ma, k'a se a duula ma, ani ka kiitikunda lakɛndɛya.

Fanka lasayi a fanba dɔ, wol'e fɛɛrɛ samasen fɔlɔ di; adun, kabi san 1985 la, Laginɛ bad'a kɔdon fɛɛrɛ wo la, ka fanka ni fɛɛrɛ bɛɛ lakudu fanka sandɔ bolo kɔnɔ.

Kandaya ɲuma ye telen sila laɲinin de fanan di, kurufa la sii kɔnɔ. Wole y'a kɛla, fɛɛrɛ dɔsiiɲa kakan ka bɛn bolokolonɲa jate le ma dinkiralu dɔ. Wo sabu la, ɛntɛriwansɔn karite ni bolokolonɲa karite kakan ka bɛn ɲɔɔn ma.

Demokarasi (la démocratie)

Kufaranaman nasiinin de wo di, jamanakɔnɔdennu bolo, alu yɛdɛ kunna. Jamanakɔnɔmɔɔlu sawo labato kufaranaman bolo; n'o tɛ, kufaranaman yamariya jamanakɔnɔmɔɔlu bolo. Demokarasi tɛ se ɲala sarati dandɔlu kɔ, katɛrɛtɛ hankili ni miriya lawasa ma, miri ni fɔli dɔ (lera ni ladɛlu dɔ), sendɔfulen (ka don ni bɔ labila bɛɛ ɲɛ), kafolasii bolo ma (diyanandɛ dɔdon bolo ma), ka karan nabila bɛɛ ɲɛ, ka situwaɲɛlu kunfabɔ, k'alu lalɔnnin, k'alu lafamuya ɲuma kɛ.

Sennadon (la participation)

Ka sabati lawuli bɛɛ la sendon kan, min di mɔɔlu lakafo (kuru kun na, kodɔbɛn, lanma, pariti), jusulatɛɛ ni wakali dɔ, k'a bɛn kolatɛɛlu ma, minnu nafa ye alu la duɲadɔtɛɛ n'a kɛwaliyalu ma. Sennadon ɲe kɛla saada saba le kɔdɔ: (i) ka tɛrɛ polotiki ni porokaramun namiiri dɔ; (ii) ka tɛrɛ kolatɛɛ ni kolagbɛngbɛn dɔ, ani (iii) ka tɛrɛ polotiki ni porokaramun nasii dɔ.

Dibidɔsɔli (la corruption)

A kɔdɔ di se kɛla, k'a fɔ ko lannaya kɛnin ka lɔdiya min karifa, ka lannaya wo kɔlafo, ka lɔdiya wo kɛ sɔdɔnko makadan diya di. Ka fodoba fanka kɛ kunkelen na ɲinininfen di. A di se kɛla nanfolo kunbalu di, sosete ni anterepirisilu ye minnu dila polotikilamɔɔlu ni gbufaranaman na fɔnkisɔnnɛri belebelelu ma, minnu ɲe fanka sandɔba dɔ (dibidɔsɔ kunba). A di se kɛla duumafen dɔgbiliyanin di, minnu ɲe ladila tabali kɔdɔ, mɔɔlu bolo, k'a di fɔnkisɔnnɛrilu ma, k'a bɛn makolaɲa sila do ma: peremunko dɔ, n'o tɛ takisisarako dɔ (tɔnnabe dibidɔsɔ); A di se kɛla bolodɔsɔli fanan di, k'a bɛn kolasɔnɔya misɛnnu ma, makolaɲa misɛnnu dakun dɔ, ikomu mankasandalu la, ni jama kasiya, dolu di wodi misɛn dolu di, alako k'alu mako laɲa, hali alu ma bila safakɔnɔlɔli dɔ; n'o tɛ, ka labitanin dalalɔlalu bolodɔsɔ, alako alu ye bɔ biyeta ma (dibidɔsɔ misɛn). A kɛda a suu wo suu di, dibidɔsɔli ye sabati lanɔɔla le. Tuma siyaman dɔ, dibidɔsɔli ye bɔla kandya koron ne dɔ, wo dun fanan tɔɔmasere le. Bɔnɔ min ɲe dibidɔsɔli la, a kabon kɔnɔmi kan, a kabon mɔɔlu kan; fɛɛrɛlu dɔtalaɲa tɛ latelen, fodoba nanfolo di ladɛsɛ, kunkelennu na jawo di lanɔɔ, kiiti di babɔ k'a lafɛɛya.

Nanfoloko haman mɔɔya dɔ telenbaanteya (la justice économique ou sociale)

Nanfoloko haman mɔɔya dɔsiiɲa la natadɔkoba l'e, min waninke ye mɔɔlu madon di ɲɔɔn na, alako k'alu bɛɛ lakaɲa, kun kelen ni denbayalu, makolaɲa bolo ma. Telenbaanteya nanfoloko dakun dɔ, wole ye bɛɛ nidiya lasela i ma, bɛɛ n'i bɛrɛ; wo fanan ni mɔɔlu kundɔkaɲa tɛ kelen di. Wo bolo wo ma, mɔɔlu fankabɛrɛ n'alu senkolaya tɛ mafɛlɛla, donin kelen n'e siila bɛɛ kun; wo mankan.

Duruwadelɔmu [mɔɔya lawasa sarati] (les droits de l'homme)

Mɔɔya lawasa faranfasiya bɔnin duɲa bɛɛ la mɔɔya lawasa sarati le dɔ, min lankɛnɛmayada Loni na ladɛba bolo desanburu karo tele 10 lon, san 1948 la, ani fɔlikanna minnu tuunda wo la. Kabi san 1958 desanburu karo tele 12, Laginɛ sensɔdɔnda Loni nasɔnnu dɔ. Wo bolo ma, Laginɛ k'a kandon, k'a fɔ ko Loni na dɛmɛnɲɔɔya kɔnɔ, a di mɔɔya lawasa sarati bɛɛ mafa, ka jama kannabilodoko bɛɛ mafa, k'alu kɔdɔlɔ, k'alu lasabati.

Duɲa la sarati madanninnu bɛɛ dɔ, a la dekilarasɔba wo dɔ, mɔɔ d'i hankilito fila fɔlo ninu dɔ, minnu lɔnin, k'a magbɛlɛya, duɲadɔtɛɛɲa, kɛndɛya, jiwodon, ani mɔɔya lakisi ma:

Aritikili 25 (article 25)

Bɛɛ kakan ka fɛɛrɛ sɔdɔn, min d'a kɛ, i n'i la denbaya la duɲadɔtɛɛ di se nɔɔyala k'a bɛn kɛndɛya, baloko ɲuma, fediyabɔko ɲuma, ladiya ɲuma, ani makolaɲalu ma, kurufa ta sabu la. Kurufa kakan ka i lɔ mɔɔ la sikirite la, ni baara t'i bolo, n'i jankaroda, ni lanjuru k'i sɔdɔn, n'i kɔdɔyada, bolo wo bolo ma, n'i bololafoyada k'a tɛrɛ i sedɔko tɛ.

Bolofa kelen kakan ka la denbatiilu ni deninnu ta dɛmɛnin kan. Denin bɛɛ, minnu sɔdɔnin fudu kɔnɔ, minnu ma sɔdɔn fudu kɔnɔ, alu bɛɛ kakan ka lakanda, ka lawasa ɲa kelen de ma.

Aritikili 26 (article 26)

Adamaden bɛɛ kakan ka karan jiwodonkaran na. Karan wo saada fɔlɔ kakan ne ka labila bɛɛ ɲɛ. Saada fɔlɔ karan farilayanin de bɛɛ kan na. Baaramakaran saada kakan ka lasɔdɔn diya bɛɛ bolo; saadalaban karan kakan ka labila bɛɛ ɲɛ, k'a bɛn hankili la diya jate le ma, a kana bɛn bolokɔnɔko ma.

Jiwodon kakan k'a fɛɛrɛ bɛɛ bɛn mɔɔ jiwo ɲuma lasabati le ma, ka duruwadelɔmu mafa, ani jamakannabila. Ka ɲɔɔɲfamuya don, ka gbankunna kɛ ɲɔɔn ɲe, ka kanunteya don si, dina, ani nasɔnnu ni ɲɔɔn tɛ Ka Loni na sɛdon kɔdɔlɔ alako duɲa d'i kɔdon kɛlɛ la, ka jususuma lasabati duɲa kɔnɔ.

Wo duruwa dɔlɔnnin moibaalu ɲɛ, k'a fɔ ko, alelu le fɔlɔ sawo ye alu ɲalatɔnbɔn dɔ, karan dɔ, alu moifennu kakan ka karan min kɛ.

Kunfabɔ dinkirabalu (les principales sources d'information)

Griffon, M.; Henry, P.; Lemelle, J.-P.: Les politiques agricoles et alimentaires en Afrique. Méthodes et outils d'analyse et d'aide à la décision. Paris: Ministère de la Coopération et du Développement, 1991.

République de Guinée: Document de Stratégie de Réduction de la Pauvreté. Conakry, janvier 2002.

Silem, Ahmed; Albertini, Jean-Marie (directeurs): Lexique d'économie. 7ème édition. Paris: Editions Dalloz, 2002

United Nations Developpement Program (UNDP): Human Developpement Report 1999.

Web dinkira siyaman, katɛrɛtɛ:

http://europa.eu.int

http://forum.europa.eu.int

http://unstats.un.org

http://www.acodev.de

http://afecinfo.free.fr

http://www.agro-ind.com

http://www-crdp-lyon.cndp.fr

http://www.developpement-durable.renault.com

http://www.fao.org

http://www.fin.gc.ca

http://www.ird.sn

http://www.math-info.univ-paris5.fr

http://www.regoa.org

http://www.sante.gouv.fr

http://www.sn.resafad.org

http://www.solidarites.ch

http://www.srp-guinee.org

http://www.tbs-sct.gc.ca

http://www.un.org

http://www.worldbank.org

Duɲadɔtɛɛ kalamadantɛɛ (notes biographiques)

James G. BENNETT

A ban polotiki, sɛnɛ ani alimankan ɲaɲininkaran na, Rochester, Trèves ani Bonn karanso sandɔba ninu na, James G. BENNETT wada baara GTZ ɲɛ k'a fɔlɔ san 1986 ma, ka w'a sii san 1987 la, k'a bɛn poroselu kɔdɔsii ma, Rwanda julaya ni a kɔnɔmi minisiribon na. San 1988 na, a barada GTZ siisoba la, ka poroselu kɔdɔsii. Kabi san 1989 la, a kɛda duɲa polotiki ɲaɲinin bonba kɔnɔbaaramɔɔlu dɔ kun di (chef du cabinet) Alimaɲi, Kɔlɔɲi so kɔnɔ; an'i kɔ, a ka kɔntarabaara siyaman kɛ duɲa dɛnboloma tɔn siyaman ɲɛ. A lɔnko ye min dɔ jɔnjɔn, wole ye nanfoloko ɲakunbadon dɔsiiɲa (makorokɔnɔmi), dindɔn ni mirindilu laɲa ɲɔɔn kan, ani poroselu porokaramun gbɛngbɛn an'alu kɔfɔli, duɲakɔnɔdɛmɛnɲɔɔya bolo ma. Wo ma a la lakarannin dɔsa Kɔlɔɲi ani Postdam karanso sandɔba la, k'a bɛn sabati polotiki ani poroselu la taamaɲa ma. James BENNETT bada kafa siyaman sɛbɛ ankilekan, faransikan ani alimankan dɔ k'a bɛn makorokɔnɔmi polotiki ma, bolonnakalu la polotiki ani poroselu lasɛnsɛnɲa ani k'alu kɔfili jamanalu kɔnɔ, minnu ye sabati sila kan.

A lasɔndɔnɲa : bennett@ipa-cologne.de

Mamadou CAMARA

Mamadou CAMARA ye lɔnkoɲaɲinin karamɔɔ le di, Konakiri karanso sandɔba la. Kabi a ka baara damida, a haminnanko dɔ bonba ye Laginɛ kannu na ko le di, bolofa kelen ɲe maninkakan ta kan. San 1976/77, a ka kan ninu ne lakaran Mɔrɔdugu jiwodonkaran lɛkɔli la (C.E.R. 2ème et 3ème cycles de Morodougou, DREC de Mandiana). A ka maninkakanfɔlalu karan a sɛbɛɲa la, k'a mɛnbalilu karan sosokan ani fulakan sɛbɛ n'a karan na. A la baara yɛlɛman Konakiri karanso sandɔba kunbe fɔlɔ la san 1977/78, an'a kunbe filanan na san 1987/88 na, a n'a la hamiya kelen nin de toda lakaranni dakun dɔ baa, lɔnkoɲaɲinin dakun dɔ baa: Laginɛ kannu nasabatiko. San 1999 la, a ka kafa kelen nabɔ l'Harmattan na lɛɛrada la, k'a bɛn maninkalu la naamun ni alu la kan karan n'a faamun ma. Bi kun nin na, Mamadou CAMARA ye Laginɛ kannu nako ɲaɲinin fanba kuntii le di (CELG), sɛbɛli ni mɔɔyadɔko ɲaɲininkaran ɲe kɛla koko min kɔdɔ, Konakiri karanso sandɔba la.

A lasɔdɔnɲa: madycamara@yahoo.fr

Kumadennu batɔnbɔn (liste des mots-clés)

ɲaɲininin lɔnni (la recherche scientifique) 27

bɔnɔmatanka (le risque) 23

baaralafoya (le chômage) 32

baaralajiidi (la productivité) 16

baaramakaran jiwodon (l'éducation professionnelle) 27

baliku karan (l'alphabétisation) 25

baliku karan senkan, k'a bɛn kunda, dinkira ani suu ma (le taux d'alphabétisation selon les régions, les milieux et le genre) 25

balikulu la karanbaliya senkan (le taux d'analphabétisme des adultes) 24

baloɲinin sɛnɛ (l'agriculture de subsistance) 18

balokojuuya (la malnutrition) 29

banki bolonnaka (le secteur bancaire) 21

beyan mara (l'élevage) 18

bidise la dɛsɛ (le déficit budgétaire) 14

bidise la ko polotiki (la politique budgétaire) 14

bolokɔnɔko (le revenu) 12

bolokolonɲa (la pauvreté) 8

bolokolonɲa baju (les facteurs de la pauvreté) 8

bolokolonɲa jateminalan (l'indicateur de la pauvreté humaine I.P.H.) 7

bolokolonɲa madɔɔya fɛɛrɛ (la stratégie de réduction de la pauvreté S.R.P.) 9

bolokolonɲa tunkunnu (les dimensions de la pauvreté) 8

bololabɔ [depanse] (la dépense) 12

bololawali (l'artisanat) 20

bolonnakalu [sɛkitɛrilu] la polotiki (la politique sectorielle) 16

bolote wan-wan (la couverture vaccinale) 29

da makafonin (la valeur ajoutée) 12

dekɔnsantarasɔn [fankalajɛnsɛn] (la déconcentration) 23

delekasɔn (la délégation) 23

demokarasi (la démocratie) 35

denɲerinsaya senkan (le taux de mortalité infantile) 28

denbaya (le ménage) 12

deninɲa kuntaa fɔlɔ (la petite enfance) 25

dentaaninsaya (la mortalité infanto-juvénile) 28

desantaralisasɔn [fankalasayi] (la décentralisation) 22

dibidɔsɔli (la corruption) 35

duɲadɔtɛɛ la saniɲa (la qualité de vie) 8

duɲakɔnɔdɛmɛnɲɔɔya [kooperasɔn ɛntɛrinasɔnali] (la coopération internationale) 34

duɲalakafo (la mondialisation) 11

duruwadelɔmu [mɔɔya lawasa sarati] (les droits de l'homme) 36

enɛrisi damun jate (la consommation d'énergie) 22

falen senkan (le taux de change) 15

fankalase (la subsidiarité) 23

fodoba depanse k'a bɛn kɛndɛya la ko ma (les dépenses publiques de santé) 31

fodoba dimitarasɔn (l'administration publique) 22

fodoba murannu (l'infrastructure) 17

fodoba nanfolo (les finances publiques) 13

fodoba nanfolo labɔ dalu [fodoba depanselu] (les dépenses publiques) 14

fodoba sannin (les marchés publics) 14

gbɛ kɛnɛ (la superficie) 17

jɔɔran (l'intrant) 16

jama jidan (la densité de la population) 10

jama kunkafonin (la population totale) 9

jama kunkafonin na jidiwa senkan (le taux d'accroissement de la population totale) 10

jamadamalɔn (la démographie) 9

jamana bolokolon julutɔbalu la ko waninke (l'initiative pour les pays pauvres très endettés P.P.T.E.) 34
jamana sɔdɔnfen ɲaama (le produit national brut P.N.B.) 13
jamanakɔnɔ sɔdɔnfen ɲaama (le produit intérieur brut P.I.B.) 13
jatekɔrɔsi (la statistique) 9
jawo [julaya] (le commerce) 21
ji saniman ani ji minta lasɔdɔn senkan (le taux d'accès à l'eau salubre et à l'eau potable) 30
jidiwa senkan (le taux de natalité) 28
jiidi senkan (le taux de fécondité) 29
jiwodon karan (l'éducation) 24
jiwodon karan saada fɔlɔ (l'éducation primaire) 25
jiwodon karan saada filanan (l'éducation secondaire) 26
jiwodon karan saada sabanan (l'éducation tertiaire) 27
julu (la dette) 15
juluko polotiki (la politique du crédit) 15
kɔfilili (l'évaluation) 11
kɔkan julu kɔtɔnɔ la kɔlawali (le service de la dette extérieure) 15
kɔnɔmi [nanfoloko] daali (la structure économique) 16
kɔnɔmi fodoba muran (l'infrastructure économique) 22
kɛndɛya [sɛnteya] (la santé) 27
kɛndɛya sarawusibondalu lasɔdɔnko (l'accès aux services de santé) 29
kaɲaɲɔɔya cɛ ni moso tɛ (l'égalité entre les sexes) 33
kaɲabaliya (la disparité) 9
kafo [anterepirisi] (l'entreprise) 16
kandaya ɲuma (la bonne gouvernance) 34
kandaya (la gouvernance) 34
karanbaliya (l'analphabétisme) 24
karanbaliya denbayalu kɔnɔ (l'analphabétisme dans les familles) 25
kasara senkan (le taux de mortalité) 27
kekɛda kaɲamalu (la catégorie socioprofessionnelle) 10
konkokɔnɔla la sabati (le développement rural) 19
kurufa haminnamida (la responsabilité sociale) 24
lɛkɔliden ni lɛkɔlikaramɔɔ bɛntɛ (le ratio élèves-maître) 26
lɛkɔliladon senkan ɲaama (le taux brut de scolarisation au primaire) 25
lɛkɔliladon senkan bɛdɛ (le taux net de scolarisation au primaire) 26
lagbɛngbɛnnin (le suivi) 11
lanjurutɔlu (les handicapés) 32
lanmaɲɔɔya (la compétitivité) 17
mɔɔ fadi fiiradɔban jankarokisɛ [VIH] (le virus de l'immunodéficience humaine V.I.H.) 30
mɔɔya bolonnakalu (les secteurs sociaux) 24
mɔɔya dɔ ɲarinteya (la vulnérabilité sociale) 31
mɔɔya dɔsiiɲa [mɔɔya polotiki] (la politique sociale) 24
mɔɔya lasabati tɔɔmasere (l'indice de développement humain I.D.H.) 7
mɔnnin (la pêche) 18
makolaɲa bolonnaka (le secteur des services) 20
makolaɲalu (les services) 20
makorokɔnɔmi [kɔnɔmi ɲakunba don] (la macro-économie) 12
miininnu [damandalu] (les mines) 19
mikorokɔnɔmi [nafoloko ɲamisɛn sii] (la micro-économie) 12
mosolu la kaladuudɔto (la mortalité maternelle) 28
nɔ yɛlɛman [dewolisɔn] (la dévolution) 23
nanfoloko ɲakunba don polotiki (la politique macro-économique) 12
nanfoloko haman mɔɔya dɔ telenbaanteya (la justice économique ou sociale) 36
nanfoloko la ɲɛtaa (le progrès économique) 11

nanfoloko lasabati (le développement économique) 7
nanfoloko polotiki (la politique économique) 11, 12
nanfololadon sɛnɛ (l'agriculture d'exportation) 18
piriwatisasɔn [dundurumayali] (la privatisation) 23
poroduwisɔn kapasite [fennadan sɛnbɛ] (la capacité de production) 23
sɛkitɛri piriwe [kunkelennu na bolonnaka] (le secteur privé) 23
sɛnɛkɛ (l'agriculture) 17
sɛnɛko polotiki (la politique agricole) 19
sɛndika (le syndicat) 33
sabati (le développement) 7
sabati dɛmɛɲɔɔlu (les partenaires au développement) 34
sabati fodoba dɛmɛnnin (l'aide publique au développement) 34
sabati mafanin (le développement durable) 7
sabatibaliya (le sous-développement) 7
sankadɔbaaya (la modernisation) 11
saralijaa (la balance de paiements) 15
sawura [naɲɔɔya] (le genre) 33
sennadon (la participation) 35
sida jankaro [siida] (le SIDA) 30
sikirite sosiyali (la sécurité sociale) 31
silako (l'infrastructure routière) 31
simaya nata (l'espérance de vie) 27
simaya natalamida sɔdɔn waati (l'espérance de vie à la naissance) 27
sobakɔnɔla jama kunkafonin [popilasɔn] (la population urbaine) 10
sobakɔnɔmɔɔlu la jidiwa senkan (le taux d'accroissement de la population urbaine) 10
sobakɔnɔsii (l'urbanisation) 10
sosete siwuli [dɛnkomaɲɔɔya] (la société civile) 32
suman sɛnɛ (l'agriculture vivrière) 17
sunkudunninu na lɛkɔliladon senkan ɲaama (le taux brut de scolarisation des filles dans le primaire) 26
suufɛ (le marché) 16
tɔɔmasere (l'indicateur) 11
taransipɔri [madoninnin] (le transport) 21
tuulu (les forêts) 18
VIH/SIDA perewalansi senkan san 15-49 karelu dɔ (le taux de prévalence VIH/SIDA dans le groupe de 15-49 ans) 31
wodi fanka (le pouvoir d'achat) 15
wodi mɔlɔn nabe [dewaliyasɔn] (la dévaluation) 16
wodi muu lasiyaya [lɛnfilasɔn] (l'inflation) 14
wodiɲinin sɛnɛ (la culture de rente) 18
wodiko polotiki (la politique monétaire) 14
wulajannakumaɲɔɔya [telekɔminikasɔn] (les télécommunications) 22
wuruki kojuuya (le surpeuplement) 10
wuruki senkan (le taux de croissance) 8
yɛdɛkɛ [ɛnwɛsitiseman] (l'investissement) 16
yɛdɛma-kafo [oɛnise] (l'organisation non gouvernementale O.N.G.) 33
yisininko [lɛndusitiri] (l'industrie) 20

Karanbaa la yamari (notes du lecteur)

Nin wodi bɔnin

Alimannu na senkolaya dɛmɛnni tɔn de bolo (GTZ)

2005 sanwuye la Konakiri

Financé par la
Deutsche Gesellschaft für technische Zusammenarbeit (GTZ)

Coopération technique allemande
Bureau Conakry
B.P.: 4100
Citéministérielle, Dixinn, Landréah
Conakry / Rép. de Guinée

Conakry, janvier 2005